37

วงวรรณคดี

หอสมุดแห่งชาติ พุทธศักราช ... กรมศิลปากร

บัญชีเรื่อง

เมื่อวงวรรณคดีกลับมาสู่วรรณโสภา ... ...

วงวรรณคดี

มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ :–

๑. สร้างเสริมวรรณคดี

๒. ส่งเสริมศิลปวิทยาที่เป็นอุปกรณ์วรรณคดี

๓. เผยแผ่ความรู้ทั่วไป

เมื่อวงวรรณคดีกลับมาสู่วรรณโลก

"องคต"

(ผู้สื่อสารพิเศษของ "วงวรรณคดี")

ข้าพเจ้าไม่ได้ส่งข่าวให้ "วงวรรณคดี" มานานแล้ว เพราะ "วงวรรณคดี" หายหน้าไปจาก "วรรณโลก" เป็นเวลาหลายปี แต่ยังเคราะห์ดีที่ได้มีโอกาสเยี่ยมหน้าออกมาใหม่ พอ "วงวรรณคดี" โผล่หน้าออกมา ข้าพเจ้าถูกเกณฑ์ให้หาข่าวพิเศษมาเล่าให้สมาชิกและผู้อ่าน "วงวรรณคดี" ฟัง เพราะท่านบรรณาธิการผู้เข้มแข็งชี้แจงว่า มี "แฟน" เรียกร้อง ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ "แฟน" ทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ในเดือนกันยายนที่แล้วมา ข่าวอะไรคงไม่น่าสนใจเท่าข่าวการสมโภชเดือนทูลกระหม่อมพ้าชายที่ประสูติใหม่ เพราะการประสูติอย่างนี้และการสมโภชอย่างนี้ไม่ได้มีกันมานานหลายสิบปีแล้ว และก็เป็นธรรมดาอยู่เองเมื่อจะได้รื้อฟื้นขึ้นมาทำใหม่ก็จำต้องได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมัยขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรานั้น แม้จะทรงได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศก็จริง แต่ยังทรงเห็นอยู่เหมือนกันว่าประเพณีบางอย่างที่มีเหตุผลที่เคยทำมาแต่โบราณอันควรจะรักษาไว้ก็ยังมี สิ่งใดที่ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องล้าสมัย ไม่เหมาะแก่กาละก็โปรดฯ ให้แก้ไขเสียบ้าง ในพระราชพิธีสมโภชเดือนคราวนี้ได้ทรงปรึกษาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ประธานองคมนตรี ถึงการที่จะแก้ไขราชประเพณีให้รัดกุมยิ่งขึ้น ซึ่งเสด็จในกรมพระองค์นั้นก็ได้ถวายคำปรึกษาให้เป็นไปตามพระราชประสงค์

พระราชพิธีนี้โปรดฯ ให้จัดขึ้นที่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต อันเป็นที่

ประทับในปัจจุบัน เจ้าพนักงานได้ตบแต่งห้องประชุมชั้นบนเบื้องห้องพระ เวลาเย็นวันที่ ๑๔ พระสงฆทรงสมณศักดิ์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ รุ่งขึ้นวันที่ ๑๕ เวลาเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินออกยังห้องพระ มีพระบรมวงศานุวงศ์ คณะรัฐมนตรี และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างคับคั่ง สถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ ในความอำนวยการของผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ได้รายงานข่าวพระราชพิธีต่อประชาชนอยู่ทุกระยะ โดยการถ่ายทอดเสียง พอได้เวลา นายแพทย์แสะพยาบาลก็เชิญเสด็จทูลกระหม่อมพ้าชายประทับรถเข็นจากห้องพระบรรทมมายังห้องพระ ท่ามกลางพระสงฆและพราหมณ์

ในห้องประชุมมีแท่นพระพุทธรูปตั้งอยู่ทางด้านตะวันออก พระสงฆอยู่ ณ อาสนะด้านเหนือ พระราชอาสน์ทอดอยู่ด้านใต้ หลังพระราชอาสน์เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายใน ทางขวาของพระราชอาสน์เป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายหน้า องคมนตรี รัฐมนตรี และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการชั้นผู้น้อย เฝ้าอยู่ที่ท้องพระโรง กลางห้องพระเป็นที่วางพระอู่ ใกล้ ๆ มีเครื่องราชภัณฑ์เตรียมไว้พร้อมเพื่อการพระ

พอถึงพระฤกษ์ พยาบาลก็เชิญเสด็จทูลกระหม่อมพ้าชายเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปพระเกศาด้วยกรรไกรไทย ทรงเจิม ทรงผูกด้ายพระขวัญ พระสงฆสวดชัยมงคลคาถา พราหมณ์ประกอบพิธีถอยกุ้งปลาเงินทอง มะพร้าวเงินมะพร้าวทองลงในพระอู่สาคร ครั้นแล้วพระสงฆก็ถวายอติเรกถวายพระพรลา

พระมหาราชครูได้เริ่มทำพิธีเชิญเสด็จขึ้นพระอู่ และเห่กล่อมเบิดศ์วาลัยไกรลาส ตามพิธีของพราหมณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังพระอู่ ทรงวางราชภัณฑ์ มีพระแส้งเพชรน้อย (มีดปลอกฝังเพชร) พระแส้งบันนพรัตน์ (บันพก

โบราณฝั่งพดอยเก้าส์) ทองคำแท่ง (หนักร้อยบาท) เงินแท่ง (หนักยี่สิบห้าบาท) เงินบาท ฯลฯ ลงในพระอู่ตามราชประเพณี แล้วพระมหาราชครูก็เชิญเด็จพุดกระหม่อมฟ้าชายขึ้นพระอู่ ขณะประทับในพระอู่พุดกระหม่อมฟ้าชายก็ทรงพระกรรแส่งซึ่งดังพอที่จะได้ยินกันทั่วไปทั้งในห้องพิธีและทั้งทางวิทยุกระจายเสียงซึ่งส่งไปทั่วพระราชอาณาจักร การที่พุดกระหม่อมฟ้าชายทรงพระกรรแส่งนั้น ทำให้ประชาชนผู้ฟังการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงพอใจกันมาก เพราะเป็นครั้งแรกที่ทรงแสดงพระองค์คล้าย ๆ ทรงทักทายประชาชน เพราะทรงมีส่วนในพระราชพิธีอย่างเต็มที่ แต่พอพราหมณ์เห่กล่อมตามพิธีพราหมณ์ พุดกระหม่อมฟ้าชายก็บรรทมหลับอยู่ในพระอู่นั้น นับเป็นการเห่กล่อมที่ได้ผลอันพึงพอใจ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าพุดละอองธุลีพระบาทที่มาชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้นก็เวียนเทียนครบสามรอบตามประเพณี ประเพณีการเวียนเทียนนี้คงเป็นประเพณีที่ได้มาจากอินเดีย ในอินเดียเองก็ยังคงมีปฏิบัติอยู่ เรียกว่า "อารติ" คือเอาดวงประทีปใส่กระบะ เวียนจากขวามาซ้าย มักใช้เวียนรอบต้นกระเพราหรือเทวรูป เป็นเพียงการแสดงความเคารพ แต่ทางไทยเราถือว่าเป็นการทำให้บริสุทธิ์ การทำให้บริสุทธิ์นี้มีทำกันอยู่สองวิธี คือ ทำด้วยน้ำวิธีหนึ่ง และทำด้วยไฟอีกวิธีหนึ่ง ที่ทางที่เวียนนี้คือแก่วงไฟเข้าไปเพื่อทำให้บริสุทธิ์

เมื่อเสร็จพิธีแล้วพุดกระหม่อมฟ้าชายก็เสด็จกลับ ครั้นแล้วพระบรมวงศานุวงศ์และข้าพุดละอองธุลีพระบาทก็นำของขวัญขึ้นถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระราชทานบัตรขอบพระหฤทัยและขอบใจโดยทั่วกัน อนึ่งในพระราชพิธีนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานของที่ระลึกแก่ราชสักขีในวันประสูติ แก่คณะกรรมการแพทย์ แก่นายแพทย์ผู้ทำประสูติ นายแพทย์ประจำพระองค์ และคณะพยาบาลโดยทั่วถึงกันด้วย

นอกจากพระราชพิธีแล้ว ข้าพเจ้าก็ใคร่จะนำข่าวใหม่ ๆ เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์มาเล่าสู่กันฟังเพื่อเป็นความรู้บ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัวของเรานั้น ทรงมีราชภาระ มีงานที่จะต้องทรงปฏิบัติอยู่เสมอมิได้ขาด บางคราวก็เสด็จออกรับบุคคลสำคัญๆ ในคณะรัฐบาลเข้าเฝ้าถวายความคิดเห็นบ้าง กราบบังคมทูลพระราชปฏิบัติถึงกิจการบ้านเมืองบ้าง และบางคราวก็ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยซึ่งแต่ละเรื่องแต่ละครั้งล้วนจะต้องทรงคิดค้นและปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร พระราชกิจประจำวันก็คือราชการที่ราชเลขาธิการนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย บางวันก็เสด็จออกให้คณะทูตเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นบ้าง เข้าเป็นการส่วนพระองค์บ้าง องคมนตรีเข้าเฝ้าบ้าง และทรงรับรองข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เวลาว่างก็ทรงศึกษากิจการบ้านเมือง ตำรับตำราต่าง ๆ เป็นการส่วนพระองค์

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีและทูลกระหม่อมทั้งสองพระองค์ทรงพระสำราญ โดยเฉพาะทูลกระหม่อมพี่หญิงขณะนี้ทรงพระดำเนินได้แคล่วคล่องแล้ว

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนานั้น ประทับอยู่ ณ วังสระปทุม กับสมเด็จพระราชชนนี เกือบทุก ๆ เช้าจะเสด็จออกจากวังไปยังจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เพื่อทรงงานในฐานะอาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยนี้ วิชาที่ทรงสอนคือภาษาฝรั่งเศส ได้ข่าวว่าแม้จะทรงสอนอยู่ในเวลาไม่กี่มากน้อยก็เป็นที่พอใจของนิสิตเป็นอันมาก เพราะทรงขยันขันแข็ง นิสิตหลายคนบ่นว่าอยากจะให้ทรงสอนเป็นประจำเพราะทรงสอนเข้าใจดี น้ำพระทัยกว้าง แต่จะเสด็จไปสวิตเซอร์แลนด์แล้ว

เมื่อมีโอกาส ข้าพเจ้าจึงเข้าเฝ้าทูลถามพระดำริถึงนิสิตในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยที่ทรงสอนอยู่ ว่าที่ทรงสอนนั้น ทรงมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง ตรัสว่า โปรดการสอน เพราะได้ทรงเรียนวิชาครูมาถึงสองปี โปรดการเป็นครูมาก สำหรับลูกศิษย์ที่ทรงสอนอยู่นั้นตรัสว่าบางคนก็เก่ง ถามอะไรเป็นตอบได้เสมอ บางคนก็มีปัญหาต่าง ๆ มาถามมาก ที่น่าสรรเสริญก็คือช่วงระยะเวลาไม่เท่าไรก็ทรงจำนักเรียนที่ทรงสอนได้เกือบหมด

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

ในบางชั้นทรงสอนการสนทนาภาษาฝรั่งเศส ตรัสว่า บางคนแคล่วคล่องดี บางคนถามอะไรตอบไม่ได้เลยได้แต่นั่งยิ้มไปยิ้มมาไม่ว่ากระไร แต่ทุกคนเรียบร้อย

สมเด็จพระราชชนนีนั้น โดยปรกติประทับอยู่ทางสระปทุม และมักเสด็จพระราชวังดุสิตเสมอ ๆ ขณะนี้ได้ทราบว่ากำลังทรงศึกษาวิชาปรัชญากับภาษาบาลีและสันสกฤต ข้าพเจ้าได้กราบทูลถามถึงวิชาที่ทรงเรียน ตรัสว่าทรงเรียนเป็นภาษาฝรั่งเศส สำหรับภาษาสันสกฤตนี้ทรงเรียนจากตัวเทวนาครีเท่านั้น ไม่ได้ทรงพยายามใช้ตัวโรมันที่เขาแปลงมาหรือทิมคาอธิบายเป็นภาษาอื่นเลย ทรงใช้แต่ตาราที่มีตัวเทวนาครีและพจนานุกรม รู้สึกว่ามีความรู้ในวิชาดังกล่าวนี้มาก และสนพระหฤทัยในวิชาที่ทรงศึกษาอย่างจริงจัง บางโอกาสก็เห็นเสด็จไปยังคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เพื่อทอดพระเนตรการสอน รู้สึกว่าการศึกษาวิชาที่โปรดเท่านี้ก็ทำให้ทรงมีความสุข

เมื่อได้กราบทูลถามถึงวรรณคดีสำคัญ ๆ ของอินเดียในภาษาสันสกฤต ว่าเคยทรงเรียนหรือทรงแปลเรื่องอะไรบ้าง ตรัสว่า เคยทรงแปลมหากาพย์เรื่องรามายณะของวาลมีกี ทรงศึกษาเรื่องศกุนตลาของรัตนกวีกาลิทาส์ ทีกอนข้างโปรดก็คือเรื่องพระนลมหาภารตก็ได้ทรงศึกษา ขณะนี้กำลังทรงศึกษาเรื่องภควัทคีตาค้างอยู่ และจะเสด็จไปสวิตเซอร์แลนด์เพื่อทรงศึกษาต่อในต้นเดือนตุลาคมนี้ ศาสตราจารย์ถวายพระอักษรชื่อเรอกาเม็เป็นคนฉลาด สุขุม และรู้ภาษาต่าง ๆ ลึกกว่าภาษารวมทั้งภาษาไทยด้วย ภาษาบาลีนั้นได้ทราบว่ากำลังทรงเรียนพระไตรปิฎก ต้นฉบับพระไตรปิฎกที่ทรงใช้อยู่คือ “พระไตรปิฎกสยามรัฐ” เรียนจากอักษรไทย ซึ่งได้โปรดซื้อไปประทานมหาวิทยาลัยโดซานน์ชุดหนึ่ง นับเป็นการแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

สมโภชเดือนสมเด็จฯ เจ้าฟ้าจักรพงษภูวนารถ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์

[พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขานุการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยนั้นไว้ตลอดเวลา ๒๓ ปี เป็นสมุดฝรั่ง ๒๓ เล่ม คือเหตุการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นี้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องที่ทรงบันทึกไว้นั้นมีเรื่องสำคัญๆ ที่น่ารู้อยู่มาก วงวรรณคดีได้รับอนุญาตให้พิมพ์เรื่องเหล่านี้]

วันอาทิตยที่ ๔ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ .... เมื่อคืนนี้พระนางเธอเสาวภาผ่องศรีประสูติเจ้าฟ้าชายเวลา ๗ ทุ่มกับ ๒๓ มินิต ....

วันอังคารที่ ๖ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ .... ค่ำเสด็จลงสมโภชสามวันสมเด็จพระเจ้าลูกเธอแล้วเสด็จออกทรงราชการ ....

วันจันทรที่ ๑๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ ต่องโมงเศษ โปรดให้เราเข้าเฝ้าไปเขียนไดรี่ในไดบดารี่ พระยาศรีสุนทรเข้าไปด้วยโปรดให้คิดพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอและเรือไฟต่างๆ ที่ยังไม่มีชื่อ ....

วันพุธที่ ๒๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ .... รับสั่งให้หาพระยาศรีสุนทรขึ้นไปเฝ้าบนดาดฟ้า เรื่องพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ....

วันศุกรที่ ๓๐ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ .... เมื่อจวนค่ำเสด็จลงจากพระตำหนักสมโภชเดือนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราชทานพระนามกำหนดไว้ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษภูวนารถ มีสร้อยพระนาม ธรรมเนียมสมโภชเดือนเจ้าฟ้าหาเหมือนพระองค์เจ้าไม่ เป็นแต่กำหนดพระนามไว้ โปรดให้พระยาศรีสุนทรโวหารกำหนดพระนามไว้ ต่อพระชนมายุได้เก้าปีจึงจะพระราชทานพระสุพรรณบัฏตั้งพระนามมีพระราชพิธีแห่แหนคล้ายโสกันต์เป็นธรรมเนียมสืบมา แต่ในวันสมโภชเดือนนี้ โปรดให้เขียนพระนามลงในกระดาษพระบรมราชโองการอย่างเล็ก กับเขียนบัตรทองฉลุว่าทองคำหนักเท่านั้น พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้านั้นแต่วันนั้น มีแต่เท่านี้เคยทำเป็นธรรมเนียมมาทุกๆ พระองค์ ....

สดุดีสมโภช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์

ของ

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

การที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ได้ทรงมีพระประสูติมงคล และทรงพระเจริญมาโดยลำดับ ได้มีการพระราชพิธีสมโภชเดือนตามบูรพราชประเพณี เมื่อ ณ วันที่ ๑๕ กันยายน นั้น สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดขับไม้มโหรีบรรเลงขับกล่อมถวายพระพรในศุภมงคลวาระนั้น

บรรเลงเพลงมหาชัย

ร้องพัดชา

พระเอย พระหน่อนาถ บรรจบมาสพระชนม์เจริญศรี
ปวงข้าฝ่ายบุคลกมลปรีดิ์ จะขับไม้มโหรีจำเรียงราย
เชิญเสด็จไสยาสถาพร สดับกลอนประนอมกล่อมถวาย
บำเรอบัวบาทให้หทัยสบาย พระฦๅสายสนิทนิทราเทอญ ฯ

บรรเลงเพลงบะหลิ่มและสระบุหร่ง

ร้องเห่กล่อม

(๑) เห่เอย พระหน่อนาถ พระเยาวราชอดิศร
หน่อเนื้อพระชินวร จำเริญสวัสดิมงคล
เทพเชิญเจริญพักตร์ พระยอดรักมาปฏิสนธิ์
ปวงข้าประชาชน ประชุมชื่นนิยมชม
(๒) เห่เอย เห่กล่อม พระทูนกระหม่อมจะบรรทม
ข้าบาทขอบังคม ขับประสมดนตรี
พังเสนาะเพราะสำเนียง ประสานเสียงดีดสี
ขับไม้มโหรี บำเรอบาทให้ไสยา

บรรเลงเพลงขับไม้บัณเฑาะว์

ร้องนางนาค

ขอพระ ปรมินทร์ ปิ่นประเทศ
ภูมิพล อดุลยเดช เกศสยาม
เรืองพระเดช ดำรง ดั่งองค์ราม
เสวยสุข ทุกยาม พระยศไกร
ขอองค์ สมเด็จ ราชินี
เจริญศรี เจริญชนม์ วิมลใส
คู่พระบุญ จอมรัฐ กษัตริย์ไทย
ดั่งแขไข คู่สุริย์ นิรันดร
ขอองค์ พระราช ะโอรส
จงปรากฏ พระเกียรติ สโมสร
ขวัญชีวา ประชา ชนนิกร
อดิศร สัมพันธ์ ภาชัย ฯ

ร้องบรเทศ

พุทธานุภาพนำผล
เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่
ขอบูรพมหากษัตริย์ไทย
โปรดให้ทรงสุขสวัสดิ์ ฯ

บรรเลงเพลงกราวรำ

เอเต ทสทิสา พุทฺธา ราชินฺยา สห นาริยา
มหาราชวรำ ปุตฺตำ อนุรกฺขนฺตุ สพฺพทา
อาโรเคฺยน สุเขเนว สพฺพโสตฺถี ภวนฺตุ โว ฯ

เรื่อง วัดเจดีย์เจ็ดยอด

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

(จากบันทึกรับสั่ง สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานหม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล)

[บันทึกรับสั่งนี้ มีเรื่องสั้นๆ รวมประมาณ ๕๐ เรื่อง เรื่อง "วัดเจดีย์เจ็ดยอด" เป็นเรื่องหนึ่งที่มีอยู่ในบันทึกนี้ เหตุที่จะเกิดบันทึกรับสั่งนี้ก็เพราะหลังจากเสด็จกลับจากปีนัง ประทานโอกาสให้หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล เข้าเฝ้าซักถามปัญหาเกี่ยวกับโบราณคดีและวรรณคดีของไทย ณ วังวรดิศ ในระหว่างเวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ถึง ๑๘.๐๐ นาฬิกาทุกวัน ปัญหาส่วนมากทรงตอบทันทีทันควัน บันทึกไว้แล้วอ่านถวายในวันรุ่งขึ้น เป็นเรื่องน่ารู้น่าอ่านทั้งสิ้น – บรรณาธิการ]

ปัญหา พระเจดีย์เก่าๆ ในเมืองไทยที่เก่าจริงนอกจากพระปฐมเจดีย์แล้ว มีที่ใดอีกบ้างหรือไม่

ตอบ พระเจดีย์ในเมืองไทยที่เก่ากว่าพระปฐมเจดีย์ นับเป็นเก่าที่สุด นอกจากพระปฐมเจดีย์แล้วเห็นจะเป็นพระเจดีย์วัดโพธาราม หรือวัดเจดีย์เจ็ดยอดเมืองเชียงใหม่ เป็นเจดีย์โบราณแบบมหาโพธิเจดีย์ เจดีย์โบราณแบบมหาโพธิเจดีย์นี้มีอยู่สามองค์ และเผอิญได้เห็นมาแล้วทั้งสามองค์ องค์เดิมอยู่ที่พุทธคยาในประเทศอินเดีย องค์ที่สองพระเจ้าติโลกราชโดยถ่ายแบบมาสร้างที่เมืองพุกาม ดูขนาดจะเท่ากับองค์เดิม องค์ที่สามอยู่เมืองเชียงใหม่ ชาวเมืองเรียกว่าวัดเจดีย์เจ็ดยอด คือองค์ที่พูดถึงนี้ สังเกตดูเห็นว่าสร้างถดขนาดลงมาเป็นอย่างย่อม เห็นได้ชัดว่าถ่ายแบบกันต่อๆ มา ศักราชในรัชกาลพระเจ้าติโลกราชอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๗๕๓ ถึง พ.ศ. ๑๗๗๗ ข้อนี้ต่อให้เห็นว่าวัดเจดีย์เจ็ดยอดที่เมืองเชียงใหม่ต้องสร้างเมื่อภายหลัง พ.ศ. ๑๗๕๓ และสร้างเมื่อเมืองเชียงใหม่มั่นคงแล้วอย่างน้อย บางทีจะเป็นเมื่อแม่ระมิงค์และครูงนนครองจะเป็นเมืองขึ้นของพุกาม เพราะเชียงใหม่เดิมนั้นพระยาเมงรายเป็นผู้สร้าง เรียกว่าเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๑๘๓๙

สักวาสาวสามสมัย

นักเลงเก่า

สักวายลสาวชาวทิศต้น[๑]
พอพบกันฉันญาติไม่ขาดตอน
ศรีโสภณยลยามผ่านได้คล่อง
เสียมราฐยังหวังไว้ไปอีกคราว

เป็นมณฑลบูรพามาแต่ก่อน
ร่วมอาทรร่วมฤดีชูศรีพราว
พระตะบองรถไฟเดินไขว่ด้าว
ชมระนาวนครวัดให้ชัดเอย ฯ

สักวายลสาวชาวญวนอ้าง
เหมือนอกพี่ที่มาฝ่ากันดาร
จงตั้งหมู่อยู่ในถิ่นไทยเถิด
ถ้าเสร็จทัพกลับมาโปรดปรานี

โอ้ยามร้างเมืองมาน่าสงสาร
แต่ใจบานหวังสมรรอนไพรี
โอกาสเปิดอุปการทุกฐานที่
รับไมตรีร่วมใต้ธงไทยเอย ฯ

สักวายลสาวชาวน้ำผ่า[๒]
ยังสงวนนวลสาวน้าวเชื้อไทย
สตรีไทยได้คู่สู่ชาวอื่น
ขอรวมส่วนสงวนขวัญโฉมกัญญา

โอ้บิดาต้นเชื้อหาเอื้อไม่
มารดาได้รวมระกำช้ำอุรา
ไม่ใครชื่นเหมือนไทยได้ชูหน้า
และมารดามิให้ตรอมใจเอย ฯ

๑. ทิศต้น คือทิศบูรพา
๒. น้ำผ่า คือกรุงชาติ

อิตถีกถา

เสรีียรโกเศศ

ผู้หญิงไม่ว่าที่ไหนและเป็นชาติไร ย่อมมีเหมือน ๆ กันทั้งนั้น เหตุนักประพันธ์ฮือชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งจึงกล่าวเปรียบไว้ว่า ผู้หญิงนั้นเหมือนไก่ จะเป็นไก่ย่าง ไก่อบ ไก่ทอด ไก่เส็ก หรือจะปรุงให้แปลกและวิเศษร์อย่างไร ก็เป็นไก่อยู่นั่นเอง จะเป็นอื่นที่ไม่ใช่ไก่หาได้ไม่ ที่เขากล่าวเช่นนี้ไม่ใช่จะค่อนแคะหาความกับผู้หญิง ต้องการจะเตือนสติผู้ชายว่าอย่าบ้า ถ้ามีไก่ไว้กินอยู่แล้ว ก็พอแล้ว ไม่จำเป็นจะมีไก่ไว้กินมาก ๆ ให้เดือดร้อนเมื่อภายหลัง กินไก่ซ้ำซากทุกวันไม่เบื่อหรือ ถ้าเป็นไก่อ่อนก็พอทน ผิดกับไก่แก่เนื้อเหนียวมาก อันที่จริงเปรียบผู้หญิงเหมือนไก่ก็ไม่ผิดแต่ก็ไม่ถูกทีเดียว เพราะผู้หญิงไม่ใช่ไก่มีไว้สำหรับกิน ถ้าจะเปรียบก็ต้องเปรียบเหมือนที่เขาเปรียบกัน คือ เหมือนดอกไม้งามเช่นดอกกุหลาบเป็นต้น เพราะดอกไม้เป็นของงามมาก นอกจากคนแล้วก็ไม่มีอะไรงามยิ่งกว่าดอกไม้ ผิดกับไก่ซึ่งมีไว้กิน เพื่อนของข้าพเจ้าคนหนึ่งเล่าให้ฟังในวันที่เขาปลงศพภรรยาของเขาว่า เมื่อเขายังหนุ่มอยู่ ได้พบผู้หญิงสาวคนหนึ่งกำลังยืนชมต้นกุหลาบซึ่งมีดอกบานสะพรั่ง เขาเลียบเคียงเข้าไปชมดอกกุหลาบบ้าง และพูดเปรย ๆ ว่างามจับใจจริง ทำไมจะมีโอกาสได้ชมสักดอกหนึ่ง หญิงสาวคนนั้นจะเข้าใจภาษาพูดอย่างนี้ และคงเห็นว่าเป็นเด็กจึงตอบทอ ๆ ออกมาว่า ถ้าไม่กลัวหนามก็เชิญเด็ด เมื่อเพื่อนของข้าพเจ้าใช้ความพยายามจนในที่สุดเด็ดได้กุหลาบดอกนั้นมาไว้ชม เขาบอกว่ามันเดือดร้อนบ่อย ๆ เพราะถูกหนามกุหลาบตำไม่หยุดหย่อน ส่วนดังที่ผู้หญิงคนนั้นกล่าวไว้เมื่อแรก เขาต้องทนหนามตำอยู่ตลอดมา จนดอกกุหลาบนั้นเหี่ยวและโรยไปเองตามกาลเวลา เขาปรับทุกข์ถึงความหลังให้ข้าพเจ้าฟังด้วยความแค้นและความ

รักระคนปนกันไป ครั้นเมื่อเขาปลงศพภรรยาแล้ว ต่อมาไม่ช้า เขาก็ได้ดอกไม้ใหม่ทั้ง ๆ ที่เขาแก่แล้ว แม้ดอกไม้ดอกนั้นบานมานานแล้ว แต่ก็ยังไม่โรยที่เดียว แสดงว่าเขาชอบดอกไม้จึงไม่เด็ดและไม่กลัวหนาม บัดนี้เพื่อนของข้าพเจ้าคนนั้นก็ตายไปแล้ว แต่เรื่องที่เขาเล่าให้ฟังยังฝังอยู่ในความจำของข้าพเจ้า

ความจริงเมื่อเราชมดอกไม้ เรามุ่งแต่จะชมความงามพิลาสน่าพิศวงของดอกไม้ หาได้นึกถึงความแหลมที่จะตำเอาไม่ เพราะความงามมีอำนาจแรง แรงจนสามารถดึงดูดดวงใจให้ตามไปได้ไม่ว่าใคร แม้จะเป็นบุรุษอาชาไนยหรือไม่ก็ตามที ดอกไม้บานแล้วก็โรย แต่ผู้หญิงดีกว่าดอกไม้ เพราะสามารถบูรณะสิ่งที่กำลังจะโรยให้เห็นว่าเป็นดอกไม้กำลังบานอยู่ก็ได้ ถ้าส่งนั้นไม่ชำรุดจนเกินแก้ไข เขารู้จักย้อมและตกแต่งระบายสีในที่ซึ่งสมควรย้อมสมควรระบายสี และรู้จักเปิดเผยและประดับปรับปรุงสิ่งที่ควรเปิดเผยและประดับปรับปรุง ด้วยความสามารถให้เหมาะกับรสแห่งความนิยมของสมัย ซึ่งต่างชาติต่างภาษามีไม่ตรงกัน ฝรั่งแขกนิยมตาโตว่าเป็นตางาม เขาก็ระบายสีดำที่ขอบตา แต่จีนนิยมตาเล็กว่างามเหมือนตาหงส์จึงไม่ระบายขอบตา ฝรั่งนิยมฟันขาวว่างามเหมือนไข่มุกเรียงเป็นแถว แต่ชาวทมิฬหมากเห็นว่าฟันดำเป็นเงาเหมือนนิลงามกว่า ฝรั่งถามคนในชาติหนึ่งทนิยมฟันดำว่า ทำไมจึงไม่ชอบฟันขาว เขาตอบว่าเขาไม่ต้องการมีฟันขาวให้ไปเหมือนเข้ากับเจ้าสัตว์ต่างชนิด เมื่อมันแย่กยิงฟันขาว กว่าแต่ก่อนชมเพลาผู้หญิงว่างาม "กลกิดลวรรณ" มิไยชมให้คอแตกก็ไม่มีใครเคยได้เห็นนอกจากผู้เป็นเจ้าของ แต่เดี๋ยวนี้เราหาชมได้ง่ายทั่วหาด มีดนจนจืดตา เพราะสิ่งใดเปิดเผยเพื่อออดเขามากเกินไป ก็หายความลึกลับไม่มีนก กลายเป็นสามัญจืดมืดชืดหมดความสนใจ นี่เป็นข้าพเจ้าคิดเห็นแต่ฝ่ายเดียว อีกฝ่ายหนึ่งจะเห็นตรงกันข้ามหรืออย่างไรก็แล้วแต่ความนิยม ซึ่งไม่จำเป็นจะเป็นจริงเสมอไป

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

หลายเหลียน กวีจีนสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อ ๒๐๐๐ ปีเศษ ล่วงมาแล้ว ประพันธ์บทความไว้แห่งหนึ่งว่า “นางงามคนหนึ่งอยู่เมืองทิศอุดร งามอรชรอ้อนแอ้นน่าหลงใหล ไม่มีหญิงใดในโลกนี้สมัยไหนจะงามเท่าเทียมถึงแล้วสิ้นไพ เพียงได้เห็นความงามของนาง ผู้เดียวโฉมเดียวครั้งเดียว กลับเสียราชอาณาจักร ถ้าได้เห็นถึงสองครั้ง บ้านเมืองก็จะไม่มีอีกต่อไป แต่กระนั้นยังยอมเสียได้ทั้งราชอาณาจักรและบ้านเมือง ดีกว่าจะเสียโอกาสไป ถ้าไม่ได้เห็นในครั้งนี้ไม่มีโอกาสจะเห็นได้” ข้อความนี้ตกไปถึงฮ่องเต้ พระองค์ทรงอ่านแล้วก็สั่นพระทัยตรัสถามบรรดาข้าเฝ้าว่า “ดูกรท่านทั้งหลาย ผู้หญิงงามปานนี้มีตัวจริงหรือว่ามีอยู่แต่ในความฝันความนึกเห็นของกวี” เมื่อมีผู้กราบทูลว่ามีตัวจริง พระองค์ก็มีพระประสงค์จะได้ทอดพระเนตรเห็น ในที่สุดก็ได้สมพระประสงค์ และนางงามผู้นี้เป็นเครื่องดองดูดอย่างใหญ่ ซึ่งทำให้ฮ่องเต้ทรงพิศวาสหลงใหล แต่จะถึงเสียราชอาณาจักรและเสียบ้านเสียเมืองหรือไม่ข้าพเจ้าไม่ทราบ ทราบเพียงว่าฮ่องเต้ก็เป็นมนุษย์ปุถุชนเหมือนอย่างเราๆ นี่เอง

ความงามของนางงาม ซวงอู กวีจีนอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าจะเพิ่มความสูงให้อีกเพียงนิดเดียว นางก็จะสูงเกินไป ถ้าจะลดความสูงลงอีกนิดเดียว นางก็จะเตี้ยเกินไป ถ้าแต่งผิวด้วยแป้งผุ่น ก็จะทำให้ผิวของนางขาวเกินไป ถ้าแต้มลนจิตปาก ก็จะทำให้ดูแดงจนเกินไป คิ้วของนางบางราวกับขนนกซึ่งมีน้ำหนักเบาที่สุด ผิวของนางเหมือนสีของหิมะซึ่งบริสุทธิ์ เอวเล็กและบางเหมือนแถบแพร พันเหมือนไข่มุกเรียงเป็นแถว เมื่อนางแย้มยิ้ม แม้นักปราชญ์ยังเคลิ้มร้อนระหวิวใจ” เพราะความงามทำให้เกิดความรักพิศวงหลงใหล ความพิศวงหลงใหลทำให้เสียบ้านเสียเมือง แม้ชีวิตก็ยอมเสียได้ เหมือนพระอิเหนาได้ฟังซอกล่าวโฉมของนางเพียงนางแพงยังทิ้งแม่ทิ้งเมียและทิ้งเมืองไปได้ฉะนั้น เหตุนี้พระท่านจึงกลัวนัก หลีกหนีไกลไม่เข้าใกล้ผู้หญิง เพียงแต่จะแลท่านก็ไม่อยากแล เพราะท่านกลัวเครื่องดองดูดอย่างใหญ่คือผู้หญิง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความ

ว่าชั่ว เพราะความชั่วเป็นสิ่งอยู่ในหัวใจของเราเอง หาได้อยู่ในสิ่งนอกตัวเราไม่ แต่ความชั่วอยู่ที่ตัณหาคือความปรารถนาความดิ้นรนของเราเอง ถ้ารู้แน่ว่าไม่มีอยู่ในตัวอีกต่อไปแล้ว ท่านจะต้องหนีผู้หญิงกลัวผู้หญิงทำไม ทั้งนี้เพราะท่านรู้ว่าความปรารถนาความดิ้นรนของท่านยังไม่เป็นสมุจเฉทปหาน ท่านจึงต้องหนีสิ่งที่เป็นเหตุแห่งตัณหา เพราะตัณหาเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ หาใช่ผู้หญิงเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์โดยตรงไม่ ถ้าท่านขึ้นไปบนยอดเขาสูงแล้วมองบั้กลงมาจะรู้สึกหวิวมึดหน้า อาจพลัดตกกลงลงมาคอหักก็ได้ ท่านจะโทษยอดเขาว่าทำให้ท่านใจหวิวมึดหน้าก็ไม่ถนัดนัก ท่านต้องโทษตัวท่านเอง ถ้าไม่ต้องการให้เกิดใจหวิวแลมึดหน้า ก็อย่าขึ้นไปบนเขาสูงนั้นแล้วมองบั้กลงมาอีกต่อไป นี่ฉันใด ที่พระท่านไม่แลดูผู้หญิงหรือไม่เข้าใกล้ผู้หญิงก็ฉันนั้น ไม่ใช่ท่านเห็นผู้หญิงเป็นข้าศึกกับท่าน ถ้าคิดว่าผู้หญิงเป็นข้าศึก ข้าพเจ้าคิดว่าผิด เพราะเท่ากับตัดหนทางของท่านเองไม่ให้ผู้หญิงมีโอกาสทำบุญได้

คราวนี้ว่าเฉพาะตัวข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ใช่พระจึงไม่กลัว แลกล้าสู้เครื่องดึงดูดอย่างใหญ่น้อยอย่างใกล้ชิดด้วยความพอใจเสียด้วย ถึงจะบังอาจแทรกเข้ามานั่งเบียดข้าพเจ้าในรถโดยสารประจำทาง ข้าพเจ้าก็ไม่ว่าอะไรแลไม่ลุกหนี ไม่กลัวแม้แต่นิดเดียวจะลุกหนีไปไหนเพราะในรถมันแน่นแสนแน่นเป็นปลาซาร์ดีนอัดในกระป๋อง ตอนนี้เองข้าพเจ้าเกิดความคิดว่า สิ่งใดเราเห็นเมื่ออยู่ห่าง ทำให้เราสะเทือนใจเพราะชอบหรือเกลียดก็ตาม ถ้าสิ่งนั้นเข้ามาใกล้ชิดเราหรือกลับกัน ถ้ากล้าทำตัวเราให้เข้าไปใกล้ชิดสิ่งนั้น เราก็มีโอกาสอ่านออกเห็นความจริงในแง่หนึ่งได้อย่างแท้จริงในไม่ช้า ว่าสิ่งนั้นจะมีแรงดึงดูดให้เราชอบหรือเกลียดได้แค่ไหน ถ้าไม่กล้าเผชิญและไปหลีกหนีเอาตัวรอดไฉนจะรู้ได้ตลอดอย่างแท้จริงในสิ่งนั้นได้เล่า เช่นความงาม ถ้าไม่เข้าใกล้ก็ไม่รู้ว่าความงามคืออะไรแลงามแค่ไหนในความรู้สึกของเรา พระท่านอาจแย้งแลตอบว่า "รู้แล้วไม่ต้องเข้ามาใกล้ก็ได้" เพราะ "เกษาอันว่าผม อย่าชื่นชมว่าโสภา" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

ที่ประกอบขึ้นเป็นสังขารแห่งความงาม ก็เป็นผมอย่างเรา ๆ นี่เอง ประกอบกันขึ้นด้วยธาตุต่าง ๆ ผสมกันว่านั่นเป็นผม พุทโธ่ ไม่เห็นจะน่าชื่นชมว่าโสภาได้ท่าไหน นักจริง แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าของเขาเป็นผมถูกคน ผิดกับผมธรรมดาซึ่งมีเส้นเหยียดตรงดูไม่งาม เพราะเหมือนผมดิ้ง ผมแต่งแถวเมื่อดูแต่ไกลก็งามดี ครั้นเมื่อเจ้าของผมเข้ามานั่งเบียดได้มีโอกาสชมผมอย่างใกล้ชิด เพราะเมื่อรถกระโชกมันบดข้างคอข้าพเจ้าบ่อย ๆ จนรู้สึกคัน ก็หันไปดูที่ผมงาม เห็นเจ้าปลายผมมีตุ่มเล็ก ๆ อยู่พราวไป ที่แรกนึกว่าไข่เหาก็วาจะมาคิดเอา แข็งใจดูใกล้เข้าไปอีกนิด จึงรู้ได้ว่าเป็นผมไหม้ไฟปลายแตกไม่งามเลย นี่เป็นเพราะได้เข้าใกล้ชิดความงาม และดูความงามแยกวิเคราะห์เป็นอย่าง ๆ คือดูอย่างพระ ดูอย่างวิทยาศาสตร์ ความงามจึงได้หนีไป ถ้าต้องการดูความงามให้เห็นว่าเป็นนางเกศ์ ต้องมีแววตาดูอย่างกวีพรรณนาไว้ในวรรณคดี คืออย่าดูแยกอย่างวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ให้ดูรวมอย่างปรัชญา นึกเอาว่ามันงามมันก็ต้องงาม และต้องดูอยู่ในระยะใกล้ไกลตามส่วนที่ควรจะดู ถ้าดูให้ใกล้ชิดอย่างวิเคราะห์คือดูอย่างวิทยาศาสตร์ก็จะได้เห็นความจริงของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งประกอบกันเป็นสังขารตามสภาพของสิ่งนั่นว่าน่าเกลียดเหลือเกิน ไม่เชื่อถามแพทย์เขาดูก็ได้ เพราะเขาเห็นอยู่บ่อย ๆ เลยไม่รู้ว่าความงามคืออะไร แห้งแล้งเต็มที เหตุนี้เมื่ออยู่ในหน้าที่เขาดูอย่างเห็นของจริง เมื่อหมดหน้าที่ เขาก็ดูอีกอย่างหนึ่ง คือดูอย่างรวมอย่างกวี ก็ได้เห็นความจริงของสิ่งนั่นเหมือนกัน คือความจริงซึ่งมีอยู่ในความนึกความรู้สึกงามของเรา ดูอย่างกวีตามทวานนักวิทยาศาสตร์ก็เคยดูเหมือนกัน ถามเขาดูก็ได้ แต่ว่าถ้าไม่ดูอย่างวิทยาศาสตร์เข้าช่วยบ้าง ก็อาจเป็นเหมือนฮ่องเต้ที่กล่าวมาข้างต้นก็ได้ ด้วยประการฉะนี้ แด.

ความฝัน

ศิวะศริยานนท์

โคลงดั้นวิวิธมาลี

เราไยไป่คิดข้อ ความจริง บ้างนา
ว่าโลกเราอาศัย อยู่นั้น
เป็นของมนุษย์สิ่ง สิทธิร่วม กันเฮย
โลกร่วมรวมเชื้อชั้น เช่นกัน ฯ

แต่หากจำแยกย้าย ลำเนา
เพราะว่าต่างผิวพรรณ พวกพ้อง
ต่างเทศถิ่นเกิดเรา จึงต่าง กันนา
เป็นฝรั่งไทยใช้ร้อง เรียกนาม ฯ

ความจริงไทยฝรั่งล้วน เป็นพล โลกนา
หากแยกครอบครัวตาม เทศบ้าง
ต่างฝ่ายต่างขวายขวน ความสุข เสพย์แล
นี่แหละธรรมย่าอ้าง เอยถึง ฯ

หากเรามาร่วมน้ำ ใจกัน
รวมมนุษยชาติถึง จิตหมั้น
ด้วยภราดรธรรม์ เทอดร่วม เล่าแฮ
เว้นชาติศาสน์ข้อกั้น เกี่ยงหมาง ฯ

โลกจะสว่างผ่านพ้น ภัยกษัย
มนุษย์จะได้ดนทาง พี่น้อง
ต่างฝ่ายต่างเข้าใจ กันและ กันนอ
เกี่ยจเกี่ยงเยียงพี่น้องต้อง เสื่อมหาย ฯ
สันติภาพจะเพิ่มพร้อม สุขศานติ์
โลกจะรื่นรมย์สบาย บ่งพ้า
สมเบ็นถิ่นสถาน สถิตร่ม เย็นแฮ่
ขาดพิษฤทธร้ายบ้า บั้นเบียน ฯ
โลกกรุ่นเพราะขุ่นแค้น เกี่ยจกัน
ด้วยกิเลสวุ่นเวียน จิตใคล้
เบ็นเขาและเราพลัน พิพาทเพิ่ม ทุกข์แด
พูดโทษโหดร้ายไร้ สุขศานติ์ ฯ
เราจงมุ่งจิตได้ ไปสวรรค์ กันเฮย
ความคิดนั้งนาน จักได้
ไยเรามิช่วยกัน สร้างโลก นั้นนา
เบ็นสวรรค์ทันได้ให้ อยู่เย็น ฯ

วรรณคดีวิจารณ์

ประชุมวรรณคดีไทย ภาค ๑ กำสรวลศรีปราชญ์

ธนิต

"กำสรวญศรีปราชญ์พร้อง เพรงกาล
จากจุฬาลักษณลาญ สวาทแล้ว"

โคลงนิราศนรินทร์

เมื่อปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ คุณฉันทิช์ กระแสสินธุ์ ได้เอื้อเฟื้อนำหนังสือ "ประชุมวรรณคดีไทย ภาค ๑ กำสรวลศรีปราชญ์" มามอบให้ข้าพเจ้า ๑ เล่ม หนังสือนี้จัดพิมพ์เป็นเล่มด้วยฝีมือประณีต บรรจุด้วย :—

๑. คำนำของผู้รวบรวม ๓ หน้า ๒. คำนำของผู้เรียบเรียง ๔ หน้า ๓. ข้อวิจารณ์และสันนิษฐานของกระแสสินธุ์ ๓๗ หน้า ๔. โคลงกำสรวล ซึ่งมีคำถอดความและแปลศัพท์ ๑๕๕ หน้า ๕. บันทึกท้ายเรื่อง ๔ หน้า และ ๖. ตำนานศรีปราชญ์ของพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักษณ์) พร้อมด้วยคำชี้แจงของผู้รวบรวมซึ่งผู้เรียบเรียงนำมาลงไว้ด้วยอีก ๔๑ หน้า รวมเป็น ๒๔๘ หน้าของหนังสือขนาด ๔ หน้ายก พร้อมทั้งมีแผนที่แสดงเส้นทางศรีปราชญ์เดินทางไปนครศรีธรรมราช ๑ แผ่นกับภาพถ่ายต้นฉบับสมุดไทยเรื่องกำสรวลศรีปราชญ์อีก ๓ ภาพ ที่หน้าปกบอกไว้ว่า นายตำราณ เมืองใต้ ผู้รวบรวม กระแสสินธุ์ ผู้เรียบเรียง โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจัดพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๔

ความจริงข้าพเจ้าเคยสนใจอ่านโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ตั้งแต่กระแสสินธุ์นำลงเป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์ตำรวจ และได้ติดตามซื้ออ่านอยู่บ้างแล้ว หากแต่มิได้อ่านติดต่อกัน เพราะหนังสือพิมพ์นั้นบางฉบับก็หาซื้อไม่ได้ ต่อมาเมื่อได้ยินประกาศว่ามี

ฉบับตีพิมพ์เป็นเล่ม ก็คิดไว้ว่าจะขออ่าน แต่คุณฉันทชัยได้บอกไว้ว่าจะให้และก็ขอเพื่อนำมาให้จริง ๆ ครั้นงานซึ่งเป็นธุรกิจในหน้าที่เบาบางลง จึงหาโอกาสอ่านจนตลอด นับว่าได้ความรู้หลายอย่าง ถ้าจะลองเขียนอะไร ๆ เกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้เสนอท่านผู้อ่านบ้าง ก็หวังว่าจะได้รับความสนใจ จึงขอนำความคิดเห็นบางประการมาเสนอเป็นอย่างคำวิจารณ์ ในโอกาสนี้ เฉพาะบางข้อดังต่อไปนี้ :—

๑. กำสรวลศรีปราชญ์เล่มที่กระแสสินธุ์เรียบเรียงขึ้นนี้ คือ กวีนพนธหรือบทร้อยกรองโคลงดั้นเรื่องหนึ่ง เรียกกันมาแต่ก่อนว่า “โคลงกำสรวลศรีปราชญ์” หรือ “โคลงนิราศนครศรีธรรมราช” เป็นของมีมาแต่โบราณ เชื่อและเล่ากันมาว่าผู้แต่งโคลงเรื่องนี้คือศรีปราชญ์ ทบอกไว้ว่ากระแสสินธุ์เรียบเรียงนั้น ถ้าจะกล่าวให้ชัดก็คือ กระแสสินธุ์เป็นผู้รวบรวมชำระคำโคลงกับเรียบเรียงข้อวิจารณ์และสันนิษฐานรวมทั้งถอดความและแปลศัพท์อธิบายโคลงแต่ละบทเพิ่มขึ้นไว้ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นและซาบซึ้งในความหมายของโคลงแต่ละบทดีขึ้น ท่านผู้อ่านที่เป็นนักเลงวรรณคดีคงจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่า ในการเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ กระแสสินธุ์ต้องใช้วิริยะอุตสาหะกอปรด้วยสติและวิจารณญาณเป็นอันมาก สำเร็จออกมาเป็นเล่มได้ด้วยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง

๒. ว่าที่จริง โคลงกำสรวลศรีปราชญ์นี้ เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักศึกษามานานแล้ว และมีผู้นำออกตีพิมพ์เผยแผ่หลายครั้งแล้ว แต่กเป็นอย่าง กระแสสินธุ์ว่าไว้ในคำนำ คือ “สังเกตเห็นถ้อยคำสำนวนและอักขรวิธีปรากฏอยู่หลายอย่าง ซ้ำจำนวนโคลงกำสรวลก็มีขาดตกบกพร่อง” แต่ในฉบับที่เรียกว่า “ประชุมวรรณคดีไทย ภาค ๑” นั้น กระแสสินธุ์ต้องใช้ความเพียรสอบทานจากต้นฉบับสมุดไทยถึง ๙ ฉบับ และเมื่อกระแสสินธุ์ได้ “สอบทานทบทวนแล้ว ได้ (จำนวน) โคลงกำสรวลนับแต่ต้นมาจบลงเพียงบทที่ ๑๓๐ พอดี”

ที่บอกว่า "๓๓๐ พอดี" นั้น เข้าใจว่ากระแสสินธุคงจะนับเอาร่ายต้นซึ่งเป็นร่ายนำเป็น ๑ ด้วย จึงเป็น "๓๓๐ พอดี" ถ้าไม่นับ ๑ มาจากร่ายต้น และนับเฉพาะตัวโคลงที่รวบรวมไว้ก็มีเพียง ๑๒๙ บทเท่านั้น แต่เมื่อนับร่ายต้นนำซึ่งจบบทลงด้วยลักษณะของโคลงต้นเป็นเสมอนโคลงนำอีกบทหนึ่งด้วย ก็เป็น "๓๓๐ พอดี" ถ้าสังเกตจากสัมผัสระหว่างบทก็ปรากฏว่าขาดหายไปเป็นตอน ๆ ไม่สามารถทราบได้ว่าหายหกตกหล่นไปเสียแล้วมากน้อยเท่าใด ท่านผู้อ่านจึงไม่พึงเข้าใจว่าโคลงกำสรวลของเดิมมีจำนวนทั้งหมด ๑๒๙ หรือ ๓๓๐ บทเท่านั้น

๓. กระแสสินธุชี้แจงไว้ในคำนำว่า "เมื่อนำต้นฉบับทั้งหมด (๙ ฉบับ) มาเทียบเคียงกันดูแล้ว โคลงกำสรวลฉบับขาดหายไปก็มี ความตกหล่นหายไปทั้งบรรทัดก็มี ครั้นพิสูจน์กับต้นฉบับดูอย่างละเอียดลออออกครั้งหนึ่ง ก็ปรากฏว่าจำนวนโคลงไม่เหมือนกันเลยสักฉบับเดียว ฉบับขาดหาย ฉบับเกินหรือซ้ำ ฉบับความในบทโคลงไม่เหมือนกัน แต่เมื่อตัดทซ้ำออกเพิ่มทขาดลงไป บังเอิญเคราะห์ดี โคลงฉบับที่ขาดมักจะปรากฏในฉบับอื่น" ซึ่งในกรณีตัดโคลงที่ซ้ำออกและเพิ่มที่ขาดลงไปนี้ อาจกระทำให้โคลงบางบทเคลื่อนที่สับลำดับกันไปบ้างได้หรือไม่ เช่น โคลงหมายเลขที่ ๖๘ (เลขประจำบทนี้ตามหนังสือประชุมวรรณคดีไทย ภาค ๑ ฉบับพิมพ์) ว่า

๖๘ ◎ *หน้าเจ้าชู้ชอ้อยฉาบ แรมรกก*
สาวส่อมาพลางลืม แล่นให้
บาศรีจุฬาลักษณ์ เสาว ภาคย์ กูเออย
รยมรยกฝูงเข้าใกล้ สังเทา ฯ

ควรจะเรียงลำดับไว้ก่อนหน้าโคลงบทที่ ๑๔ ต่อไปนี้ได้หรือไม่

หอสมุดดำรงราชานุภาพ
๑๔ ม.ย.
กรมศิลปากร

๑๔ โฉมแม่จกกฝากพี่ เกรงอินทร หยอกน่า
อินทรท่านเทอดโฉม เอา ธนู
โฉมแม่จักฝากดิน ดินท่าน แล้วแฮ
ดินฤขดดุเจ้าหล้า สู่สองสำ ฯ

เพราะคำ "...ภาคย์" ในบาท ๓ ของบทที่ ๖๘ กับ "ฝาก" ในบาท ๑ ของบทที่ ๑๔ และคำ "เทา" ในท้ายบทที่ ๖๘ กับคำ "เอา" ในบาท ๒ ของบทที่ ๑๔ สัมผัสกันตามลักษณะของโคลงดั้นชนิดนั้น ทั้งความในโคลง ๒ บทนี้ดูจะเข้ากันดีด้วย และโดยทำนองเดียวกัน โคลงบทที่ ๑๒๙ (ในฉบับพิมพ์) ควรอยู่เป็นอันดับต่อจากโคลงบทที่ ๗๒ (ในฉบับพิมพ์) เพราะรับสัมผัสกันดังนี้

๗๒ ปานน้อรเช้าแม่ เกลาองค์ อยู่ฤๅ
ต้องขดานจตุรงคมยง ม่ายม้า
ฤๅวางสกาลง ทาย บาศก์
ฤๅกล่าวคำหลวงอ้า อ่อนแกล้งเกลา ฉนนท์ ฯ

๑๒๙ อัญเชอญอา ทาษ ท้าว ทยมสอง
เหาะบรรหารโฉม ฝนน ฝากแก้ว
ถนดดรยมต้นตามอง เหน่อน
พอผุดลุกพ้าแผ้ว มิดมลาย ฯ

ถ้าพิจารณาไปทีละบท อาจพบบทที่ควรย้ายตำดับเสียใหม่ดังกล่าวนี้อีกก็ได้ ขอฝากท่านผู้เรียบเรียงรับไว้พิจารณาและหาความรู้มาเพิ่มพูนให้แก่พวกเราผู้อ่านต่อไป

๔. สิ่งที่ผู้เรียบเรียงได้นำความรู้มาสู่นักอ่านนักศึกษาอย่างกว้างขวาง ก็คือถอดความและแปลศัพท์ ซึ่งในกรณีนี้ กระแสสินธุวางโคลงลงไว้บทหนึ่งแล้วก็ถอด

ความดงเป็นร้อยแก้ว แล้วยกเอาศัพท์ยาก ๆ ในโคลงบทนั้นมาแปลความไว้อย่างพจนานุกรมอีกเป็นคำ ๆ ไป และถ้ามีเรื่องหรือตำนานที่เกี่ยวพันกันกับคำหรือความในโคลงบทนั้น กระแส์สินธุก็มิได้ทอดทิ้งให้เหลือไว้ แต่ได้พยายามสืบสวนค้นคว้าและรวบรวมมาอธิบายไว้ด้วย ตลอดจนทำแผนที่และสร้างภาพขึ้นประกอบ ซึ่งช่วยให้นักอ่านนักศึกษาได้รับความรู้เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง แต่มีบางคำที่ทำให้เรารู้สึกฉงนเมื่ออ่านถอดความและแปลศัพท์ เช่นคำว่า "อาเม" ในโคลงบทที่ ๒๗ และบทที่ ๓๕ ที่ว่า

๒๗ ◎ จากมาเมืองเก่าเท้า ละเท ท่านฮา
เทท่าบึงบางบา บ่าไส้
จากมาอ่อน อาเม บุญบาป ใดนา
เมืองมิ่งหลายเจ้าไว้ รยกโรย ฯ

๓๕ ◎ อาเม จยรจากเจ้า กินใจ บารนี
ยนนย่อนทั้งเพาะพุง พร่นนกว้า
อาเม อยู่ฉนนใด ดวงสวาสดิ ภูเออย
นอนน่องฤๅให้ผ้า ผูกแด ฯ

กระแส์สินธุถอดความและแปลศัพท์ "อาเม" ในโคลง ๒ บทนั้นไว้ว่า "ไม่มี" ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าฉุกคิด เพราะเมื่อเราลองออกเสียงและฟังสำเนียง "อาเม" ก็ทำให้รู้สึกและฟังเสียงใกล้เคียงคล้ายคลึงกับ "อ้าแม่" เสียนี่กระไรเลย ทั้งความรู้สึกเช่นนี้ก็ได้เคยใช้เตาไว้เป็นคำแปลของ "อาเม" เมื่ออ่านโคลงกำสรวลบทนี้แต่ก่อน ๆ มาทุกครั้ง ท่านพันโท หลวงรณสิทธิพิชัย อธิบดีกรมศิลปากร ได้กรุณาอธิบายให้ฟังว่า "ในภาษาเขมร คำว่า 'เม' แปลว่า แม่ลูกอ่อน หรือ ตัวเมีย หรือเพศหญิง จะใช้ในความหมายว่า 'แม่' ก็น่าจะได้" ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับที่เคยเดาไว้ ทั้งเคยพบคำบางคำซึ่ง

Terrien De Lacouperie ได้รวบรวมและแปลไว้ในหนังสือ The Language of China Before the Chinese กล่าวถึงภาษาของชนชาติต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในดินแดนประเทศจีนเดียวนี้ ก่อนที่ชนชาวจีนจะเข้ามาอยู่ครอบครอง ในหนังสือนั้น Lacouperie ได้รวบรวมและแปลคำไทยที่เคยใช้อยู่ในดินแดนนั้นแต่กาลก่อนไว้หลายคำ และมีที่ใกล้กับ "อาเม" อยู่ ๒-๓ คำ เช่น *mi, ami* หรือ *ime* (อิแม่?) = *mother* แม่, *a mi* = *younger sister* น้องสาว, *Mei-niang* (แม่นาง?) = *wife* เมีย และ *ah-mei* = *woman* ผู้หญิง ตามความรู้สึกของข้าพเจ้า ถ้าคำ "อาเม" ในโคลง ๒ บทนั้น หมายถึงผู้หญิงหรือสตรี และแปลได้ว่า "อ้าแม่" แล้ว จะจูงความรู้สึกของผู้อ่านให้ซาบซึ้งในความสัมพันธ์อันแนบสนิทระหว่างศรีปราชญ์กับสตรีเชื้อพระวงศ์เป็นอย่างดี แต่ที่กระแสสินธุ์แปล และถอดความไว้อย่างนั้น อาจมีหลักฐานทางอื่นก็ได้ ซึ่งการถอดความและแปลศัพท์กระแสสินธุ์ก็ได้บอกไว้แล้วว่า "รู้ตัวว่างานกระทำครั้งนี้เป็นงานที่ยากอยู่ไม่น้อย" แต่ก็สามารถผ่าฟันความยากและพยายามนำเอาความรู้ทุกทางมาแจกจ่ายให้แก่นักอ่านนักศึกษาได้อย่างกว้างขวาง นับว่าเป็นการกระทำที่ควรสรรเสริญ

๕. ในข้อวิจารณ์และสันนิษฐานเบื้องต้นรวมทั้งบันทึกท้ายเรื่องนั้น กระแสสินธุ์ได้พยายามหาหลักฐานจากพระราชพงศาวดารและจดหมายเหตุประกอบไว้เป็นอันมาก ซึ่งอาจสรุปตามหลักฐานเหล่านั้นได้ว่า กระแสสินธุ์นั้นว่าศรีปราชญ์มีอายุอยู่มาจนในรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชาและถูกเนรเทศไปนครศรีธรรมราช ด้วยการฝากไปกับกองทัพเรือของพระยาราชวังสัน ซึ่งสมเด็จพระเพทราชาโปรดให้ยกลงไปปราบพระยารามเดโช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ผู้แข็งเมืองไม่ยอมอ่อนน้อมขึ้นแก่สมเด็จพระเพทราชา กระแสสินธุ์ได้กำหนดเวลาไว้ว่าเป็นปี พ.ศ. ๒๒๓๕ และกำหนดให้ศรีปราชญ์กับเจ้าพระยานคร ฯ ถูกประหารชีวิตในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ ซึ่งข้อกำหนดตามสันนิษฐานนี้ช่วยให้ศรีปราชญ์และเจ้าพระยานคร ฯ มีอายุยืนยาวมาได้อีกราว ๒๐ ปี

แต่ถ้าเราจะค้นหาเหตุผลและหลักฐานที่เหมาะกว่า มาประมวลเสนอให้เห็นว่า ศรีปราชญ์มีความผิดถูกเนรเทศตั้งแต่ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้นเอง และทั้งศรีปราชญ์กับเจ้าพระยานคร ฯ ต่างก็ถูกประหารชีวิตในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์นั้นเองด้วย ดังนี้จะไม่เหมาะกว่าหรือ ทั้งกาลเวลาก็ไม่แตกต่างห่างไกลกันนัก เรื่องราวของศรีปราชญ์ในหนังสือ "คำให้การขุนหลวงหาวัด" และ "คำให้การชาวกรุงเก่า" นั้น ถ้าพิจารณาเฉพาะเนื้อเรื่องก็ดูมีเหตุผลทางตำนานของศรีปราชญ์ทีท่านเจ้าคุณปรัยศธรรมชาดารวบรวมเรียบเรียงไว้สันนับสนุนอยู่ และเนื้อหาของเรื่องในหนังสือทั้งสองเล่มนั้นก็ดูจะมีมูล แต่ถ้าพิจารณาถึงกาลเวลาของเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นอย่างกระแสสินธุ์ว่าไว้ คือ "คำให้การขุนหลวงหาวัดกับคำให้การชาวกรุงเก่านั้น น่าจะดำดับรัชกาลผิดไปตามทางสันนิษฐานของข้าพเจ้าผู้เรียบเรียง (กระแสสินธุ์) เข้าใจว่า ศรีปราชญ์ไม่ได้เกิดในรัชกาลพระเจ้าเสือ หากมาถูกประหารสมัยพระเจ้าเสือ" ก็เมื่อกระแสสินธุ์ไม่เชื่อว่าศรีปราชญ์เกิดในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือแล้ว จะไม่เชื่อต่อไปอีกสักหน่อยว่าศรีปราชญ์ถูกประหารในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือเสียด้วย จะไม่เหมาะกว่าหรือ ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้ากระแสสินธุ์จะรวมเรื่องทั้งหมดของศรีปราชญ์และเจ้าพระยานครศรีธรรมราชให้ไปรวมอยู่เสียในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รัชกาลเดียวก็ย่อมจะทำได้และอาจหาหลักฐานเหตุผลได้ดีกว่า ทั้งเชื่อว่าคงถูกต้องหรือใกล้เคียงความเป็นจริงยิ่งกว่าด้วย

ไหน ๆ กระแสสินธุ์ก็ได้ใช้ความอุตสาหะพยายามในการเรียบเรียงข้อวิจารณ์และสันนิษฐานโคลงกำสรวลศรีปราชญ์สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยตลอดมาแล้ว ข้าพเจ้าขอเชิญชวนกระแสสินธุ์ให้ลองตั้งแนวค้นคว้าดูใหม่ หาหลักฐานและเหตุผลมาประกอบ

ชื่อประวัติของศรีปราชญ์อีกครั้ง ซึ่งอาจประมวลเหตุการณ์ลงได้ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตามที่ท่านนักปราชญ์แต่ก่อนเชื่อถือและเล่าขานกันมา

อย่างไรก็ตาม ท่านผู้อ่านทุกท่านคงจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่า การที่หนังสือประชุมวรรณคดีไทยภาค ๑ กำสรวลศรีปราชญ์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมลือชื่ออยู่แต่เป็นเล่มขนมาให้หาอ่านได้ง่ายและแพร่หลายเช่นนี้ นับเป็นศุภนิมิตสำคัญส่วนหนึ่งในวงการวรรณคดีของไทย หวังว่านักอ่านและนักศึกษาทั้งหลายควรจะสนใจและยินดีต้อนรับด้วยไมตรีจิต.

สุขำ รุกฺขสฺส ฉายา ว
ตโต ญาติมาตาปิตุ,
ตโต อาจริโย รญฺโญ
ตโต พุทฺธสฺสเนกธา ฯ

๑ เย็นเงาพฤกษ์มิ่งไม้ สุขสบาย
เย็นญาติทุกข์สำราย กว่าไม้
เย็นครูยิ่งพันฉาย กษัตริย์ยิ่ง ครูนา
เย็นร่มพระเจ้าให้ ร่มฟ้าดินบน ฯ

โลกนิติ ๒๓๐

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

(พ.ศ. ๒๔๐๔ – พ.ศ. ๒๔๗๔)

เจือ สตะเวทิน

วรรณคดีไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเจริญรุ่งเรืองที่สุดอีกตอนหนึ่ง คล้ายคลึงกับความรุ่งโรจน์ของวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงเป็นกวีและนักแต่งบทละคอน ทรงส่งเสริมวรรณคดีและนาฏศิลป์ไปพร้อม ๆ กัน พระองค์ทรงนำในกิจการเหล่านี้ พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนข้าราชการจึงโดยเด็ดขาดอย่างพร้อมเพรียงกัน มีกวีและนักเขียนแต่งหนังสือกันมาก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นกวีท่านหนึ่งที่ได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก เกือบจะเท่า ๆ กับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทีเดียว

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาเขียน ประสูติเมื่อวันพุธที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๔ ปีระกา พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าวรวรรณากร ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๒ ในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ และได้ทรงเลื่อนกรมสูงขึ้นในรัชกาลต่อมา จนถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ พระองค์เป็นต้นตระกูล วรวรรณ ในปัจจุบัน

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงได้รับการศึกษาอบรมเป็นอย่างดี ปรากฏตามคำประกาศทรงกรมว่า ทรงพระปรีชาฉลาด ได้ร่ำเรียนวิชาหนังสือและเลข ทรงทราบชัดเจนแม่นยำ

เมื่อแรกออกรับราชการในหอรัษฎากรพิพัฒน์ ต่อมาโปรดเกล้าฯให้รับตำแหน่งทรองอธิบดีในกรมพระคลังมหาสมบัติ ทรงรับราชการต่อมาด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ตำแหน่งราชการสุดท้ายของพระองค์คือ รองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงเป็นผู้ทรงวิทยาคุณสูง ทรงศึกษาวิทยาการทุกอย่างอยู่ตลอดเวลา ทั้งบรรดาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยก็ทรงทราบเป็นอย่างดียิ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ เมื่อครั้งยังเป็นกรมหมื่นอยู่ก็ได้ทรงเป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่สูงทางเกียรติคุณและวิทยาคุณ

ในทางวรรณคดี กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงสนพระทัยมากที่สุด ทรงพระนิพนธ์หนังสือไว้ทุกชนิด ทุกแบบ ทั้งที่เป็นความเรียงและกวีนิพนธ์ ทั้งที่เป็นสารคดีและบันเทิงคดี

ในทางนาฏศิลป กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงได้รับพระนามว่า “พระบรมครูแห่งละคอน” ทรงเป็นทั้งนักแต่งบทละคอน เจ้าของโรงละคอนและผู้ให้กำเนิดละคอนประเภทหนึ่งที่เรียกกันว่า “ละคอนร้อง” ซึ่งทรงดัดแปลงและปรับปรุงจากวิธีการละคอนของฝรั่ง คือดำเนินเรื่องด้วยบทร้อง ใช้ลีลาต่าง ๆ กัน บทสนทนาตัวละคอนร้องเอง มีลูกคู่รับอยู่ในฉาก นาฏการ คือ การแสดงกิริยาท่าทางนั้น แสดงออกอย่างชีวิตจริงเป็นพื้น คือลดการร่ายรำอย่างเก่าให้น้อยลง ใช้บทเจรจา คือพูดธรรมดาเพียงเล็กน้อย พอทวนบทให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ๆ

ละคอนร้องแบบนี้เป็นที่นิยมกันมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จไปทอดพระเนตรถึงที่โรงละคอน ซึ่งตั้งอยู่ที่แพร่งนรา มีชื่อว่าโรงละคอนปรีดาลัย บางครั้งก็โปรดให้หาละคอนโรงนี้ไปแสดงนอกโรงก็มี ชื่อเสียงของละคอนปรีดาลัยแผ่กระฉ่อนไปทั่วเมือง เป็นตัวอย่างให้เกิดคณะละคอนในลักษณะเดียวกันอีกหลายโรง เช่น ปราโมทัย วิไลกรุง ปราโมทย์เมือง และประเทืองไทย เป็นต้น

คนทั้งปวงถวายพระเกียรติกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ว่าทรงเป็น "บรมครูแห่งละคอน" โดยแท้ พระเกียรติคุณข้อนี้ยังสถิตสถาวรมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ที่กรมศิลปากรได้นำพระนิพนธ์บทละคอนของพระองค์ท่านออกแสดงให้ประชาชนชมอยู่เนือง ๆ ณ โรงละคอนศิลปากร

งานพระนิพนธ์ของเสด็จในกรมพระองค์นี้มีอยู่มาก จะขอยกตัวอย่างแสะแยกประเภทให้จำง่าย ดังนี้ :—

๑. ประเภทประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี เรื่อง "เฉลิมพระเกียรติกษัตริย์" ซึ่งทรงเป็นฉันท์สดุดีสมเด็จพระศรีสุริโยทัย เห็นจะเป็นวรรณกรรมเยี่ยมยอดมีลักษณะเป็นมหากาพย์อย่างเดียวกับลิลิตตะเลงพ่ายของสมเด็จกรมพระปรมานุชิตฯ เรื่อง โคลงลิลิต มหามกุฎราชคุณานุสรณ์ ซึ่งทรงรจนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ก็เป็นวรรณกรรมที่ยอดเยี่ยมเรื่องหนึ่ง โคลงลิลิตดั้น ตำนานพระแท่นมนังคสิลาบาต ให้ความรู้ประวัติศาสตร์สุโขทัยไปพร้อมกับรสวรรณคดี พระนิพนธ์ทางโบราณคดีเรื่องใหญ่ยิ่งเห็นจะได้แก่ โคลงลิลิตสุภาพ ตำหรับพระบรมราชาภิเศก ซึ่งทรงพระนิพนธ์ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งโปรดให้พิมพ์พระราชทานในคราวเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๔๗๒ นอกจากนี้ยังทรงนิพนธ์พระราชพงศาวดารพม่า กับ พงศาวดารไทยใหญ่ เป็นร้อยแก้วอีกด้วย

๒. ประเภทบันเทิงคดี มีตั้งแต่บทละคอน บทเสภานวนิยาย จนถึงเรื่องสั้น บทละคอนที่มีชื่อเสียงมาก คือ สาวเครือฟ้า, พระลอ, ไกรทอง และเรื่องมหาราชวงศ์พม่าแผ่นดิน พระเจ้าสีป่อมินทร์ บทเสภาก็มีบทเสภารำ เรื่อง พระอาลัสนัม เป็นต้น นอกจากนี้ทรงแปลนิทานอาหรับราตรีออกเป็นภาษาไทย ทั้งทรงแต่งเรื่องอย่างที่เรียกกันปัจจุบันนี้ว่า นวนิยายก็มี แต่ทรงแต่งเป็นกลอนสุภาพ เช่น

เรื่อง "ลูกอินทร์" ส่วนเรื่องชนิดเรื่องสั้น ก็ทรงนิพนธ์ไว้เหมือนกัน ดังปรากฏอยู่ในหนังสือกลอมจิต

๓. ประเภทธรรม และ ปรัชญา ทรงแต่งไว้แทบทุกแขนง นับตั้งแต่พระธรรมในพระพุทธศาสนา จนถึงปรัชญาทางการเมืองและการศึกษา กลอนเรื่อง "ปัญจาภิณหะปัจจะเวกขน์ กับ อัฏฐโลกะธัมม" เป็นตัวอย่างเรื่องหนึ่ง ทางจริยศาสตร์ก็ทรงถอด รุไบยาต ของกวีโอมาคัยยัม ทางการเมือง ทรงแต่งคำกลอนเรื่อง "สิทธิเสรีและสมภาพพลเมืองคล้อยตามธรรมชาติ" นับว่าทรงอธิบายปรัชญาการเมืองไว้ก่อนประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตย ส่วนปรัชญาทางการศึกษาก็ทรงรจนาวิธีสอนเด็กแบบใหม่ตามหลักจิตวิทยา เทียบหลักญี่ปุ่น, ฝรั่งเศส และอังกฤษ ทรงขนานพระนิพนธ์นั้นว่า "นรางกุโรวาท" พระนิพนธ์นี้เป็นคำกลอนจาระไนอย่างถ้วน ว่าควรสอนเด็กในวัยต่าง ๆ อย่างไร ทรงวางวิธีการและหลักสูตรไว้อย่างเรียบร้อย นับเป็นตำราวิชาครูชุดเล่มหนึ่ง และยังทันสมัยอยู่แม้จนบัดนี้

๔. ประเภทจดหมายเหตุ คือ เหตุการณ์อันควรจำ ทรงทำเป็นเรื่องส่วนพระองค์และบ้านเมือง หนังสือประเภทนี้ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์มีอยู่เป็นอันมาก เช่น นิราศนราธิป ทรงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดุษฎีจารึกไปแหลมมลายู ทรงนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ในลักษณะกลอนนิราศ ตอนท้ายทรงกล่าวว่า "กำลังเพ้องกลอนคราชราวัย เขียนคล่องได้เร็วเพียงคำเรียงกัน ยักแต่งกลอนใช้กลอนอ้อนสังวาส์ กลอนนิราศหมายเหตุทุกเขตขัณฑ์" ดังนี้ อนึ่ง การจดหมายเหตุรายวันส่วนบุคคล ดังที่นิยมเรียกกันว่า อนุทินหรือ Diary นั้นก็ เป็นพระนิพนธ์ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์อยู่เรื่องหนึ่ง ทรงตั้งพระนามเรื่องนั้นว่า "อุทานยวลถวิลหรือปฏิทินนราธิป ฯ" อนึ่ง เรื่องประเภทจดหมายเหตุนี้ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงแปลจดหมายเหตุทาง

ประวัติศาสตร์ทมประโยชน์อกเรื่องหนึ่ง คือ "จดหมายเหตุของลาลูแบร์" เอกอัครราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่เข้ามาเจริญพระราชไมตรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ที่กล่าวมานี้ พอจะเห็นได้ว่า กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงมีพระนิพนธ์เป็นอันมากที่เป็นส่วนช่วยให้ประวัติวรรณคดีไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ รุ่งเรืองอย่างเด่นชัด

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นกวีที่ทรงแตกฉานในเรื่องการใช้ศัพท์อย่างกว้างขวาง ทรงถนัดที่จะใช้ศัพท์บาลีและสันสกฤตไปพร้อม ๆ กับทรงใช้ศัพท์ไทยโบราณ ดูเหมือนจะทรงนิยมเป็นอย่างมาก ที่ภาษาไทยของเรารวยถ้อยคำที่จะใช้ได้อย่างไม่ต้องกลัวจน

นอกจากเรื่องการใช้ศัพท์ มีข้อควรสังเกตว่า ทรงเป็นกวีที่บรรยายภาพได้แจ่มแจ้งด้วยพระปรีชาในเชิงวรรณา ขอยกตัวอย่างตอนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ทรงพระประชวรแต่ใกล้สวรรคต ซึ่งทรงบรรยายว่า

โคลง ๓

๏ เรียกพ้ำจุพาลงกรณ์ ขึ้นบัญจสูรณ์หมอบข้าง
จุมพิตชิดฉอ้อนอ้าง อรรถสอน
๏ ให้อาทรถนอมองค์ ถนอมอัยะพงศ์เพื่อนเชื้อ
อมาตย์มิตคิดเอื้อเฟื้อ ไผ่หา
๏ อย่าถากก่อนถึงเมื่อ อย่าเชื่อก่อนถังแจ้ง
อย่าชล่าเผื่อถ้าแว้ง ระวัง

(ลิลิตมหามกุฎราชคุณานุสรณ์)

ลักษณะหนึ่งที่จะทำให้งานของกวีเด่นขึ้น คือ การเขียนหนังสือด้วยความรู้สึกเรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า สะเทือนใจบ้าง สะเทือนอารมณ์บ้าง ที่ใช้เป็นศัพท์ว่า อาเวค หรือ Emotion นั่น กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงมีลักษณะข้อนี้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่า

จะนิพนธเรื่องอะไร ทรงแสดงความสะเทือนใจดังสู่ตัวสะคอน เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกอย่างนั้นไปถึงผู้ดูผู้ฟัง เรื่องสำเภาเครื่องพ้าของพระองค์เรียกน้ำตาคนอ่านคนดูได้มากเพราะเหตุนี้ สรุปความได้ว่า พระนิพนธของพระองค์มีคุณค่าทางความสะเทือนใจอันเป็นยอดปรารถนาอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของวรรณคดี

ยิ่งเป็นเรื่องส่วนพระองค์ด้วยแล้ว กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงขยายความรู้สึกในพระทัยได้จับใจเป็นที่สุด คำจารึกแผ่นศิลาที่ฝังพระศพหม่อมเจ้าหญิงพริ้มพิมล เชษฐภคินีของพระองค์ ตอนหนึ่งทรงคิดมาน เป็นพยานได้ดีที่สุด

ยามสุขพ่อสุขด้วย ดวงจิต พ่อเอย
ลูกอยู่คู่ชีวิต พ่อแล้ว
ลูกตายพ่อเติมปลิด ปลอดโศก ไฉนเลย
รู้สึกเสมอมีแก้ว กอดไว้หวิบหวย

ว่าถึงพระอัธยาศัย กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่อย่างง่าย ๆ ทรงตั้งชื่อที่ประทับที่ชะอำเพียงว่า "เรือนผมสุขสะหะคามชะอำ" โปรดความสงบอย่างนักปราชญ์แท้ ๆ ผู้เคยอยู่ใกล้ชิดย่อมชมพระบิยวาจาและพระอิริยาบถอันละมุนละไมของพระองค์เสมอ ทรงมีพระเมตตาปรานีแก่คนทุกชั้นทุกวัย ทรงมีพระทัยมุ่งแต่จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อประชาชน วางพระองค์เป็นผู้รู้เท่าสภาวธรรมและมนุษยธรรมทั้งปวง การที่เสด็จไปประทับอยู่ที่ตำบลชะอำจังหวัดเพชรบุรี ตอนปลายรัชกาลที่ ๗ และทรงรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของตำบลชะอำครั้งนั้น ทำให้ประชาชนรักใคร่พระองค์เป็นอย่างมาก แม้จะเป็นเจ้านายชั้นสูงแห่งบรมราชจักรีวงศ์ ก็มิได้ทรงถือพระองค์ ลดพระองค์ลงมาคลุกคลีกับประชาชนได้อย่างสนิทสนม สมแท้ที่ทรงเป็นจินตกวีและนักปราชญ์ที่ทรงทำงานหนักมาตลอด ๓ รัชกาล มีงานพระนิพนธ์ที่เป็นหลักฐานไว้มากมาย

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สิริรวมพระชนมายุได้ ๗๐ พรรษา

ของฝากสำนักโคซ์

พระราชธรรมนิเทศ

เมื่อไม่กี่วันมานี้ หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมสหภาพรัฐสภาที่กรุงเบอร์นแล้ว ท่านนายกรัฐมนตรีของเราได้ขอให้ข้าพเจ้านำไมตรีสาส์นของท่านและท่านผู้หญิงพิบูลสงคราม ไปยื่นให้ ดร. แฟรงค์ บุคแมน (Dr. Frank Buchman) เจ้าสำนักของกระบวนการส่งเสริมศีลธรรมของโลก (M.R.A.) ที่เมืองโคซ์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อไปถึงแล้วก็ได้นำสาส์นไปอ่านให้ที่ชุมนุมฟัง ซึ่งมีคนชาติต่างๆ มาประชุมเป็นจำนวน ๑๑๐๐ คน เมื่ออ่านสาส์นเสร็จแล้ว ที่ประชุมได้ปรบมือเกรียวกราวเป็นการให้เกียรติแก่ประเทศไทย และได้พร้อมกันยืนขึ้น ในขณะเดียวกันวงดนตรีสากลของสำนักโคซ์ก็ได้บรรเลงเพลงสดุดีประเทศไทย ดังถ้อยคำต่อไปนี้ :-

THAILAND.

Thailand, oh Thailand, oh Thailand,
Your sons to-day we greet
Rice-fields and mountains and jungles and sea
This is the right place to be.
Thailand, oh Thailand, oh Thailand,
Here East and West will meet,
Both will change and both unite;
For what is right they fight.

ซึ่งข้าพเจ้าขอถอดเป็นภาษาไทยว่าดังนี้

โอ้ไทยประเทศ (โอ้ไทยประเทศ)
วันนี้น้อมเกศ ต้อนรับลูกเธอ
เขานาป่าทะเล ทั้งเพลิดเพลิน
เหมาะสมจริงเออ ควรอยู่อาศัย

โอ้ไทยประเทศ (โอ้ไทยประเทศ)
ตะวันออกทุกเขต ตะวันตกน้อยใหญ่
ต่างมาพบกัน พลันเปลี่ยน, ร่วมใจ,
ร่วมสู้, กู้ไว้ หลักชัยชอบธรรม.

อนึ่ง เพื่อแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อเพื่อน ๆ แห่งสำนักโคซ์ ในตอนเดินทางกลับบ้าน ข้าพเจ้าได้ทิ้งไปรษณียบัตรไปยัง Dr. Frank Buchman จากทุกแห่งที่เครื่องบินแวะตามทาง ข้อความในไปรษณียบัตรนั้นมีดังต่อไปนี้

From Rome.

Goodbye to those who remain behind.
Their love in our hearts enshrined.

คำแปล (อย่างปากกาพาไป)

ขอลาแล้วเพื่อนแก้วผู้อยู่หลัง ความรักยังจอดอยู่คู่ดวงจิต.

From Cairo.

The further we go
The nearer we are to Caux
It's wonderful to think
That East and West should link
Even here at Cairo.

ยิ่งไปไกลก็ยิ่งใกล้สำนัก Caux ยิ่งคิดโอ้! ประหลาดจริงยิ่งขำขัน
บูรพา–อัสดง–คงเชื่อมกัน กระชับมั่นแม้กระนี้ที่ไคโร.

From Bagdad.

Here we are at Bagdad
Where the sands of Time re sun-clad
They show traces of the past
Now developing fast
Hand in hand with the Moral Lad.

ถึงแบกแดดแดดเผาอันเร่าร้อน เป็นอาภรณ์ทรายสมัยผืนใหญ่กว้าง
มีรอยเก่าเขาใช้เป็นแนวทาง เพื่อเร่งสร้างฟื้นฟูคู่ศีลธรรม.

From Karachi.

At Karachi we meet
People of several creeds
And of nationalities different
We get on well together
By means of the Common Factor
Urged by moral Re-Armament.

ที่พาราการาจีมีต่างชาติ และต่างศาสน์เคล้าคละปะปนสล้าง
เราคบกันด้วยดีมีสายกลาง ตามแบบอย่างชักชวนขบวนธรรม.

From Rangoon.

Rangoon's popular name
Has achieved some fame
In making history.
Our thoughts now go
To the Burmese lady at Caux
Who spoke so eloquently,
And to the rest of those
Whom Providence chose
To attend the Caux Assembly.

ถึงนครเลื่องลือชื่อร่างกุ้ง ชื่อเสียงพุ้งในทางสร้างประวัติ
คิดถึงจริงหญิงพม่าผู้สันทัด และเจนจัดการพาทีที่เมือง Caux
คิดถึงเพื่อนร่วมสำนักมีมากหน้า ล้วนศรัทธาแก่กล้าอย่างอักโข
เทพเจ้าเลือกคัดจัดส่ง Caux ร่วมสร้างโลกะนิยมบ่มศีลธรรม.

วรรณคดีบาลี

เกษม บุญศรี

พระพุทธศาสนา คือคำสอนของพระพุทธเจ้า หมายความว่า หลักแห่งความประพฤติของคนทั้งหลาย คือคนทั้งหลายต้องมีธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติของตน ถ้าไม่มีเช่นนั้นเรียกว่าเป็นคนหลักลอย ถ้ามีธรรมประจำใจ ก็เรียกว่าคนมีหลัก

คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น เดี๋ยวนี้เราเรียกกันทั่วไปว่า พระพุทธศาสนา ถ้าจะเรียกให้แคบเข้ามาก็เรียกว่า ฉัทธพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนานั้น แต่เดิมมาท่านเรียกว่า ปาพจน์ คำที่เป็นหลักบ้าง เรียกว่าพระธรรมวินัย คือคำสั่งและคำสอน หรือคำสั่งสอนบ้าง คำแนะนำทั่วไปเรียกว่า ธรรม หรือ พระธรรม ข้อบังคับสำหรับหมู่เรียกว่า วินัย หรือพระวินัย ผู้สมัครนับถือตั้งอยู่ในภาวะอย่างไร ต้องรับข้อบังคับประพฤติให้เหมาะแก่ภาวะของตน เช่นอย่างตนว่าเป็นพุทธศาสนิก หรือ พุทธมามกะ เป็นคนครองเรือน ต้องรับวินัย คือศีล ๕ กัลยาณธรรม ๕ มาปฏิบัติ ถ้าทำไม่ได้ก็หลอกตัวเอง พุทธมามกะเป็นบรรพชิต ตั้งอยู่ในภูมิของสามเณร ก็ต้องรับวินัยของสามเณรมาปฏิบัติ ตั้งอยู่ในภูมิของพระก็ต้องรับวินัยของพระมาปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติไม่ได้ก็ไม่ชื่อว่าได้ตั้งอยู่ในภูมินั้น ๆ ส่วนพระธรรมต้องศึกษาและปฏิบัติตามกำลังสติปัญญาของตน จะรู้จะเข้าใจซาบซึ้งตรึงใจเพียงไหน ก็เป็นไปตามกำลังสติปัญญา แต่มีหลักอยู่ว่า เมื่อศึกษาข้อใดแล้วต้องให้รู้จริงในข้อนั้น ๆ ถ้าไม่ทำเช่นนั้น อาจทำคนให้สำคัญผิดคิดเห็นว่าถูกว่าชอบแล้ว และประพฤติอยู่แต่ในทางอันมิชอบ ไม่เป็นทางแห่งความเจริญเลย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรศึกษาให้หายสงสัย ให้ถึงที่สุดของข้อธรรมนั้น ๆ

คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ครั้งเมื่อพระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ ไม่ปรากฏว่าได้จารึกลงเป็นตัวอักษรเป็นตำรับตำราไว้แต่อย่างใดเลย หรือจะได้มีการทำไว้อย่างไรบ้าง ไม่มีหลักฐานบอกให้เรารู้ได้ ปรากฏแต่ว่า พระภิกษุสงฆ์พุทธสาวกได้ศึกษารู้ทั่วถึงธรรมวินัยแล้ว ได้ทรงจำไว้ตามสามารถของตน มากบ้าง น้อยบ้าง ธรรมบ้างวินัยบ้าง ก็ชื่อว่าเรียกว่า มุขปาฐ คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อกำหนดโดยรส์ก็มี ๑ เรียก วิมุตติรส หรือเรียก อัปปมาทธรรม ดังที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร มหาวรรค ทีฆนิกายว่า “อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ พวกเธอจงอย่าประมาท” ฯ อีกอย่างหนึ่งกล่าวโดยหลักแห่งการประพฤติตาม เป็น ๒ คือ ธรรม กับ วินัย ดังที่ตรัสโปรดให้เป็นตัวแทนพระองค์เมื่อปรินิพพานแล้ว ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร มหาวรรค ทีฆนิกาย ว่า “โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา ดูกรอานนท์ ธรรม และ วินัย ที่เราตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแล้วนั้น จะเป็นครูของพวกเธอ เมื่อเราล่วงไปแล้ว” ฯ กล่าวโดยหลักแห่งการเข้าถึงทางกายใจมี ๓ ซึ่งจัดเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว ดังปรากฏในโอวาทปาฏิโมกขปาฐ ว่า

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ

๑. ไม่ทำชั่วทุกอย่าง ๒. ทำดีทุกอย่าง ๓. ทำจิตของตนให้ผ่องใส กล่าวตามหลักแห่งการศึกษา ตามที่ปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร มหาวรรค ทีฆนิกาย มี ๓ คือ ๑. สีลสิกขา ๒. จิตตสิกขา ๓. ปัญญาสิกขา กล่าวตามหลักตำราตามที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาวินัย มี ๓ คือ ๑. พระวินัยปิฎก ๒. พระสุตตันตปิฎก ๓. พระอภิธรรมปิฎก กล่าวตามหมวดธรรมที่มากและน้อยตามคัมภีร์สมันตปาสาทิกา มี ๕ คือ ๑. ทีฆนิกาย ๒. มัชฌิมนิกาย ๓. สังยุตตนิกาย ๔. องฺคุตตรนิกาย

๕. ขุทฺทกนิกาย ฯ กล่าวตามหลักแห่งสัตถุศาสน์ มี ๙ เรียกว่า นวังคสัตถุศาสน์ ตามที่ปรากฏในจตุกกนิบาต องฺคุตฺตรนิกาย คือ ๑. สุตตะ ๒. เคยยะ ๓. เวยยากรณะ ๔. คาถา ๕. อุทานะ ๖. อิติวุตตกะ ๗. ชาตกะ ๘. อัพภูตธรรม ๙. เวทัลละ ฯ กล่าวตามหลักแห่งพระธรรมขันธ์ ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์

คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น มาปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นใหญ่ในอินเดีย ประมาณพุทธศก ๓๐๐ ปี แต่ยังไม่ครบถ้วน มาครบถ้วนดังปรากฏทุกวันนี้ ในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามณี เป็นใหญ่ในเกาะลังกาเมื่อประมาณพุทธศก ๔๐๐ปี คำราทั้งหลายที่จารึกคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ปรากฏว่าเป็นภาษาบาลี ที่มาเรียกกันว่าภาษาบาลีนั้น จะเรียกมาแต่เมื่อไรก็ยังไม่พบหลักฐาน หลักฐานที่พบนั้นมแต่คำว่า ปาฬิ บ้าง ตันติภาษา บ้าง แม้ที่เรียกว่าภาษามคธก็ยังไม่พบหลักฐานเหมือนกัน มีคำในกัจจายนปกรณ์ หรือที่เรียกกันว่า มูลกัจจายนะ มีเรียกว่าปริภาสาสูตร หมายความว่ากฎของปริภาษา คำว่า ปริภาษา นั้น แปลว่า ภาษาเฉพาะ คือคำเทคนิค Technical Term ถ้าจะหมายความว่า ภาษาบาลีที่เรามีอยู่ และที่เราถือเป็นหลักในการทบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้า คือคัมภีร์พระไตรปิฎกในบัดนี้ คำว่าปริภาษา ก็หมายความว่า เป็นภาษาที่ใช้เฉพาะบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นก่อน แต่เมื่อมีผู้ได้ศึกษารู้ภาษานั้นแตกฉานแล้ว จะเขียนเป็นหลักบรรจุวิชาอย่างอื่นตามที่มีอยู่มากมายนั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่สำนวนที่เขียนว่าด้วยวิชาอย่างอื่นนั้น มีทางต่อว่ามีหลักคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือนั้น โดยที่แท้นั้น เป็นอันตกลงได้ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น บรรจุอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

รามายณะ ของ วาลมีกิ

สุภร ผลชีวิน

(ต่อจากฉบับที่ ๓๖ กันยายน ๒๔๘๕)

พระเดชเดชชนบพร้อม ประเพณี
ทรงมั่นสัญญาถือ สัจพร้อม
สละตนเพื่อผดุ ดลสู่
บริวารล้านล้อม รอบองค์
เกรียงวุฒิเกริกเกียรติไว้ ราคี
เพราพักตร์ลักขณาทรง เสน่ห์ทั้ง
พระมุ่งปกป้องชี วาสัตว์
และประพฤติพร้อมกัง แก่ธรรม
พระเบนทพงผู้ สาธุชน
มาสู่เบ็นประจำ จงแม้น
มหาสมุทรแหล่งรวมชล ธารจาก
กุนน้ำร้อยคว้าง คงดง
คุณธรรมพระสั่งสร้าง สมมา
ภูมิจิตเกาศัลย์องค์ แม่ไท้
ซึกซึงประหนึงมหา สาคเรศ
หนาประหนึงแคว้นไม้ หิมวัน

วีรกรรมพระก่องเพียง พิษณุ
พักตร์แจ่มเพียงพิมพจันทร์ ห่อนชัง
พิตานเทียบกุเพรบู ชาสัจ
เทียมเทพธรรมผู้ชัง สัจจี

พระวาดมกผู พฤฒา
พังพจน์นารทมุนี ตอบแถ้ว
เมอตู่ตมัสสา สาคเรศ
โสตสดับศัพท์จ้อแจ้ว จับใจ

แถดูรมผงน้ำ นกกะเรียน
จับคู่เคียงคลอไว วุ่นเคล้า
ห่อนห่างนางนกเวียน ไข้หนุ่ม
ส่องร่านรักร้องเร้า รันกรรณ

บัดดลพระเบงตน ตันฤดี
เนษาทหินชาติพลัน โผล่จ้อง
ศรผลาญประหารชี วานก หนุ่มนอ
นางนกอกช้ำร้าว สลดครวญ

เสียงเครือครางคร่ำพร้อง เพรียกผัว
โศกนักสุดรักชวน ชมแถ้ว
เลือดโชกชุ่มโชกตัว เมียคร่ำ
ครวญเร่าเพราะเจ้าแคล้ว คู่ปอง

[มีต่อ]

ข่าววรรณคดี

เมื่อ วันเสาร์ที่ ๒ กันยายน ศกนี้ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดให้มีงาน วันที่ระลึกสำหรับกวีขึ้น ณ โรงละครศิลปากร เพื่อเป็นที่ระลึกสำหรับกวีผู้แต่งเรื่อง "ลิลิตพระลอ" เรียกวันที่ระลึกนี้นว่า "วันพระลอ" ได้จัดให้มีการแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับเรื่องพระลอตามลำดับต่อไปนี้

เวลา ๑๔.๑๕ นาฬิกา พันโท หลวงรณสิทธิพิชัย อธิบดีกรมศิลปากร กล่าวต้อนรับ และกล่าวเปิดประชุมแทนประธานสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม ซึ่งไปราชการต่างประเทศ

เวลา ๑๔.๓๐ นาฬิกา หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล กรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม "เล่าเรื่องหนังสือลิลิตพระลอ"

เวลา ๑๔.๔๕ นาฬิกา พระยาเวทย์พิสิฐ กรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม บรรยายเรื่อง "รสวรรณกรรมกวีเรื่องพระลอ"

เวลา ๑๕.๔๕ นาฬิกา นายธนิต อยู่โพธิ์ กรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม บรรยายเรื่อง "เรื่องพระลอในแง่นาฏกรรม" จบแล้วมีการแสดงของนักเรียนนาฏศิลป กรมศิลปากร ประกอบคำบรรยาย

ในงานนี้ หม่อมต่วน วรวรรณ ผู้แต่งเพลงประกอบเรื่องพระลอ สำหรับใช้ในบทละครเรื่องพระลอ ซึ่งออกโรงครั้งพระเจ้า

บรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้มาฟังคำบรรยายและชมการแสดงครั้งนี้ด้วย

วันพระถือได้นำความครึกครื้นมาให้วงวรรณคดีและวงนาฏศิลปเป็นอย่างยิ่ง หวังว่าในโอกาสต่อไปสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ คงจะได้จัดงานทำนองเช่นนี้เป็นงานประจำ เพื่อเป็นการเผยแผ่ความรู้ทางวรรณคดีให้แก่ประชาชนผู้สนใจ

อนึ่ง เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน ศกนี้ นิสิตในคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยจำนวนประมาณ ๕๐ เศษ ได้ไปศึกษาเรื่องราววรรณคดีเกี่ยวกับวัดพระเชตุพน มีการศึกษาจารึกจากพระระเบียง เช่น จารึกกฎบัตรอักษร จารึกแบบอย่างฉันท์ จารึกเรื่องกฤษณาสอนน้อง และโคลงนิราศโคลงเบ็ดเตล็ด กับยังได้ไปนมัสการพระอัฐิกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ณ ตำหนักในวัดพระเชตุพน แล้วได้เข้าชมห้องพระโรง ห้องบรรทม ห้องทรงพระอักษรของสมเด็จผู้เป็นกวีเอกและเป็นครูของกวีผู้พิสูจน์ให้ชาวโลกเห็นว่า “กวีฤาแล้งแหล่งสยาม” อีกด้วย

ในวงวรรณคดี

วงวรรณคดี ขอขอบพระคุณท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทั้งหลายที่ได้กรุณาต้อนรับ "วงวรรณคดี" อย่างเนืองนาปลื้มใจ เมื่อออกมาก็ได้รับคำวิจารณ์จากท่านผู้มีจิตเมตตามากมาย ซึ่งทุก ๆ รายวงวรรณคดีขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบพระคุณอย่างยิ่ง และยินดีที่จะรับฟังความเห็นด้วยความชื่นใจเสมอ เพราะท่านผู้อ่านเป็นผู้ตัดสินว่าวงวรรณคดีจะเหมาะสำหรับท่านหรือไม่เพียงไร

ท่านผู้อ่านบางท่านเขียนมาว่า ราคาจำหน่ายวงวรรณคดีค่อนข้างสูง ในเรื่องนี้ทางวงวรรณคดีได้พิจารณาแล้วอย่างถี่ถ้วน เพราะราคาเป็นเรื่องสำคัญ วงวรรณคดีขอรับว่า ราคาสูงจริง ทั้งนี้เพราะวงวรรณคดีเป็นหนังสืออยู่ในวงแคบ ๆ พิมพ์ออกจำหน่ายเป็นจำนวนน้อย ไม่ใช่จำนวนหมื่น ๆ ถ้าขายถูกก็ออกได้เพียงหนึ่งหรือสองเล่มก็ต้องเจ๊ง ราคา ๓ บาทนี้เป็นราคาที่ขายได้อย่างถูกที่สุด และแม้ค่าครองชีพจะสูงขึ้นไปกว่าแต่ก่อนตั้ง ๑๐ เท่า วงวรรณคดีก็ยังขายเท่าราคาแต่ก่อน คือ ๓ บาทโดยไม่ได้เพิ่มราคาเลย ขอท่านผู้เมตตาโปรดได้เห็นใจ

ท่านผู้อ่านบางท่านเตือนมาว่า เรื่องในวงวรรณคดีหนักเกินไป ข้อนี้ขอเรียนว่าคณะของวงวรรณคดีเขียนได้แต่เรื่องอย่างนี้ และเข็มของวงวรรณคดีก็แน่วไปในวัตถุประสงค์ทุกอย่างนี้ คือมุ่งที่จะส่งเสริมวิชาการ และบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ๆ ไว้ แม้หนังสือท่านองนี้จะจำหน่ายได้ยาก แต่ก็ได้บังใจทำไปตามวัตถุประสงค์เสียแล้ว แต่เมื่อท่านเตือนมาเช่นนี้ ทางคณะขอรับไว้พิจารณาและยินดีจะพยายามให้ถูกใจท่านผู้อ่านต่อไป

ท่านผู้อ่านบางท่านกล่าวว่า วงวรรณคดีเล่มบางเหลือเกินรอตั้งเดือนอ่านประเดี๋ยวเดียวก็หมด ข้อนี้ขอเรียนว่าหนังสือนี้พยายามทำให้ผู้มีเวลาน้อยได้อ่านหนังสือและเรื่องท่านองนี้จะเขียนกันยืดยาวก็จะจืด และจะเสียเวลาท่านผู้อ่าน จึงจัดหาเรื่องสั้น ๆ จบในตัวเองมาลงไว้เพื่อสงวนเวลา ไม่ผลาเวลาอันมีค่าเป็นเงินเป็นทองของท่าน

ท่านผู้อ่านบางท่านขอให้วงวรรณคดีเปิดแผนกคำถามคำตอบ วงวรรณคดีขอเรียนให้ทราบว่า ถ้าท่านมีความสนใจ หรือสงสัยในวิชาการอย่างใด ตามวัตถุประสงค์ของวงวรรณคดีแล้ว วงวรรณคดีพร้อมเสมอที่จะค้นคว้าหาความรู้มาสนองความต้องการของท่าน แต่ถ้าจะให้ตอบปัญหาทั่ว ๆ ไปนั้น หนังสืออื่น ๆ ได้กระทำกันอยู่แล้ว ท่านผู้เขียนในคณะของวงวรรณคดีพร้อมอยู่เสมอที่จะรับใช้ท่านในด้านวิชาการเท่าที่สามารถจะทำได้

ในเล่มนี้ วงวรรณคดีได้ขอให้ "องคต" ผู้สื่อสารพิเศษเขียนข่าวอย่างที่เคย เพราะเมื่อเล่มที่แล้วออกไป บรรดา "แฟน" ของ "องคต" ได้ขอร้องมาเป็นจำนวนมาก เรื่องของ "องคต" เป็นอย่างไร ในทำนองใด ขอให้ท่านพิจารณาเอาเอง ไม่จำต้องอธิบาย "องคต" รับว่าจะพยายามเขียนให้เสมอถ้ามีข่าว และเนื่องด้วยข่าวของ "องคต" ส่วนใหญ่เป็นข่าวเกี่ยวกับการสมโภชเดือนทูลกระหม่อมพ้าชาย จึงได้นำเรื่อง สมโภชเดือนสำหรับเจ้าฟ้าครั้งรัชกาลที่ ๕ มาลงไว้ด้วย ที่สำคัญก็คือเพื่อจะให้ผู้อ่านได้ทราบถึงประเพณีเฉลิมพระนามเจ้าฟ้า ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ได้ทรงบันทึกไว้ กับได้นำคำสุดท้ายภาวัฒนธรรมแห่งชาตินำออกขับร้องทางวิทยุกระจายเสียงในวันสมโภชมาลงไว้พร้อมทั้งเนื้อร้องและทำนองเพลงด้วย เพื่อรวบรวมไว้ที่เดียวกัน

เรื่องของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพประจำเล่มนี้ คือ "วัดเจดีย์เจ็ดยอด" เป็นเรื่องความรู้ทางโบราณคดีประจำเล่ม

"สาวสามสมัย" ของท่านนักเลงเก่าคนชอบมาก จึงได้ขอร้องให้ท่านเขียนต่อมาให้อีกตอนหนึ่ง ซึ่งท่านก็ได้เขียนนักเลงเก่าสมชื่อก็ได้บอกให้จบมาลงได้เดี๋ยวนี้ และสำหรับเล่มหน้าก็พร้อมที่จะให้ท่านได้อ่านอีกสามสมัย

ท่านเสฐียรโกเศศ กรุณาเขียนเรื่อง "อิตถีกถา" ซึ่งเป็นเรื่องเบา ๆ ผู้หญิงอ่านได้ ผู้ชายอ่านดี

ท่านศิวะศิริยานนท์ ได้ฝาก "ความฝัน" มาให้วงวรรณคดี เป็นความฝันที่สร้างให้โลกนี้มีความสุข เป็นลักษณะของโคลงดั้นวิวิธมาลี

ธนิต ได้เขียน "วรรณคดีวิจารณ์" โดยวิจารณ์หนังสือประชุมวรรณคดีไทย ภาค ๑ กำสรวลศรีราชญทมยุพมพจำหน่าย ความแจ้งอยู่ในเรื่องแล้ว การวิจารณ์วรรณคดีนี้เป็นของสำคัญสำหรับนักศึกษา ซึ่งถ้ามีหนังสือวรรณคดีไทยที่สมควรแก่การวิจารณ์ออกมา วงวรรณคดีจะนำมาวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาให้ผู้อ่านได้ทราบในรสของวรรณคดีเสมอ ธนิตเป็นผู้มีความชำนาญในทางนี้อย่างไร ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง

เจือ สตะเวทิน นักเขียนผู้นิยมในบทพระนิพนธ์ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้ส่งพระประวัติของเด็จในกรมในแง่ที่ทรงเป็นกวีมาให้ท่านอ่าน ซึ่งก็เป็นเรื่องน่ารู้เรื่องหนึ่ง

พระราชธรรมนิเทศ ขณะนี้ดำรงตำแหน่งในทางวรรณคดี เป็นประธานสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ท่านเคยเขียนเรื่องให้วงวรรณคดีมามากแล้ว ครั้งนี้ได้ส่ง "ของฝากสำนักโคซ์" ที่ท่านไปประชุมสหภาพรัฐสภามาให้เป็นการประพันธ์ขบทั้งภาษาอังกฤษและไทย นับว่าเป็นรสใหม่และแปลก กับยังได้ถอดเนื้อร้องเพลงเกี่ยวกับชาติไทยมาลงเทียบกันไว้ให้เห็นด้วย

เกษม บุญศรี ได้เขียน "วรรณคดีบาลี" เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นความรู้สำหรับผู้สนใจในทางนี้และให้ความรู้ทั่วไปแก่ผู้ประสงค์จะศึกษา

นอกจากนี้มีเรื่อง "รามายณะของวาลมีกิ" ของ สุภร ผลชีวิน ซึ่งเป็นเรื่องยาวและจะลงประจำต่อไป เชิญท่านผู้สนใจโปรดติดตามต่อไป

ข่าววรรณคดีคงมีเช่นเคย และถ้ามีความเคลื่อนไหวในทางวรรณคดีก็จะได้นำข่าวท่านองนี้มาลงต่อไปเป็นลำดับ.

บรรณาธิการ

๙ ตุลาคม ๒๔๙๕

–วงวรรณคดี เล่ม ๓๗–

วงวรรณคดีเป็นหนังสือรายเดือน ออกทุกวันที่ ๑ ของเดือน

นายเกษม บุญศรี ปรัชญาธิคาร เจ้าของ ผู้จัดการ และผู้พิมพ์โฆษณา

สำนักงานตั้งอยู่ที่ ๑๗๗ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร

ราคาเล่มละ ๓ บาท

บอกรับปีละ ๓๐ บาท ค่าส่งจดเพิ่มตามอัตราไปรษณีย์

ต้องการรับ หรือซื้อปลีก ติดต่อที่

๑๗๗ ซอยพญานาค ถนนเพชรบุรี พระนคร

ส่งเงินทางเช็คไปรษณีย์หรือธนาณัติ สั่งจ่ายที่ไปรษณีย์หน้าพระลาน

"วงวรรณคดี" พร้อมที่จะให้ความสะดวกแก่ท่านผู้สนใจเสมอ

สมุดภาพ
สมเด็จเจ้าฟ้าราชธิดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่าย

วงวรรณคดี จัดพิมพ์จำหน่าย - รายได้บำรุงการกุศล

— จำหน่ายที่ —

สำนักงานวงวรรณคดี

ราคาเล่มละ ๑๖ บาท

สมาชิกวงวรรณคดีซื้อ ได้ลดราคาพิเศษ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร - นายสนิท บุณยศิริพันธุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ๒๔๘๕